

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK: SOCIOLOGIJA

**MLADI U DRUŠTVU RIZIKA I DEVIJANTNOST U
KANTONU SARAJEVO**

-magistarski rad-

Kandidatkinja:

Medina Bešlagić

Broj indeksa: 438/II-S

Mentor:

Doc. dr. Samir Forić

Sarajevo, juni 2021.

Sociologija nije tek apstraktno intelektualno polje, nego ima i značajan praktičan utjecaj na živote ljudi. Učenje da bi se postalo sociologom... znači pristupanje temi na imaginativan način i povezivanje socioloških ideja i zaključaka sa situacijama u vašem vlastitom životu.

- A. Giddens

Sadržaj

UVOD	1
I DIO: METODOLOŠKI OKVIR RADA	3
1. Problem istraživanja.....	3
2. Predmet istraživanja.....	3
2.1. Kategorijalno pojmovni sistem.....	4
3. Ciljevi istraživanja	5
3.1. Naučni cilj.....	5
3.2. Društveni cilj	5
4. Sistem hipoteza	5
4.1. Generalna hipoteza	5
4.2. Posebne-pojedinačne hipoteze.....	5
4.3. Identifikacija, klasifikacija i operacionalizacija varijabli	6
5. Način istraživanja.....	6
6. Vremensko i prostorno određenje istraživanja.....	6
II DIO: TEORIJSKI OKVIR.....	8
1. Mladi	8
2. Društveni rizik	9
2.2. Društvo rizika	11
2.3. Sociologija rizika.....	12
2.4. Novi društveni rizici	13
2.5. Upravljanje rizicima	13
2.6. Novi životni stilovi	14
3. Društveni status mladih.....	14
3.1. Mladi i promjene	15
3.2. Integracija mladih u aktuelno društvo	16
3.3. Rizična ponašanja mladih.....	17
3.4. Uloga porodice u životu mladih	18
3.5. Uticaj globalizacije na život mladih	19
4. Društvena devijantnost.....	20
4.1. Devijantna ponašanja.....	22
5. Nezaposlenost mladih	25
5.1. Nezaposlenost i devijantna ponašanja mladih	28
5.2. Prekarna zaposlenost	30

6. Devijantna ponašanja mladih.....	32
6.1. Mladi u društvu rizika – psihoaktivne supstance.....	32
6.2. Mladi u društvu rizika – alkoholizam.....	34
6.3. Mladi u riziku – kockanje.....	36
7. Interpretacija rezultata empirijskog istraživanja.....	38
7.1. Uzorak.....	38
7.2. Opis primjenjene metodologije.....	38
7.3. Rezultati ankete.....	39
7.4. Zaključna interpretacija rezultata anketnog istraživanja.....	56
8. Zaključak.....	58
9. Litaratura.....	60
10. Popis tabela i grafikona.....	65
11. Prilozi.....	66
Prilog 1. Primjerak ankete.....	66
Posveta.....	70
Izjava o autentičnosti radova.....	71

UVOD

Savremena društva karakterišu užurban način života i konstantne promjene. Promjene koje se dešavaju unutar društva ne zahvaćaju samo jedan njegov segment, već utiču na cjelokupno društvo. Kada pomenemo pojam savremenog društva na umu su nam odmah procesi i fenomeni koji su popratni tom društvu. To su u prvom redu globalizacija, modernizacija, znanstveno-tehnološki napredak, masovna kultura i društvo rizika. Takva postavka društva sa sobom nosi niz rizika koji se odnose na dalji razvoj i sigurnost društva. Moramo istaći da svaki društveni razvoj sa sobom donosi nove rizike. Ti rizici utiču na cjelokupno društvo jer sa sobom nose niz nesigurnosti, ali ono što je bitno istaći jeste da se svaki rizik može unaprijed predvidjeti i da se tako može „upravljati rizicima“. U savremenom društvu prevladavaju društveno proizvedeni rizici, koji potiču od neizvjesnosti koja je uzrokovana pojavom novih tehnologija. Društveni rizici svakako ne moraju biti povezani samo s ekološkim rizicima i katastrofama na šta se najviše fokusirao Ulrich Beck, već rizike možemo gledati kroz prizmu društvenog, odnosno kroz nesigurnosti mladih u savremenom društvu. Ta nesigurnost se danas ogleda kroz nesigurnosti radnog mjesta što se direktno odražava otežan put postizanja ličnog uspjeha, kao bitnu odrednicu društvene strukture i društvenog poretka, a što u konačnici može dovesti do devijantnih ponašanja mladih koji su najviše izloženi ovoj vrsti nesigurnosti. Mladi su danas izloženi promjenama koje silom prilika moraju prihvatiti i prilagoditi im se. Vodeći problem koji se javlja jeste prilagođavanje aktuelnom društvu, njegovim vrijednostima i normama. U bosanskohercegovačkom tranzicijskom društvu nailazimo da nesuglasje između tradicionalnog i modernog što dodatno može zakomplikovati situaciju i potaći mlade na rizična ponašanja zbog toga što im je veoma teško da ostvare društvena očekivanja, preuzmu propisane društvene uloge i pronađu vlastiti identitet kojem će ostati vjerni.

U prvom dijelu rada naveden je problem i predmet istraživanja, kao i društveni i naučni ciljevi. Navode se metode koje su korištene tijekom izrade rada, i naravno glavna i sporedne hipoteze, te sistem varijabli. U ovom dijelu rada definirani su i osnovni pojmovi koji se odnose na problematiku istraživanja. S vremenskim i prostornim određenjem istraživanja završava se metodološki okvir rada. Drugi dio rada odnosi se na teorijski okvir istraživanja. U teorijskom okviru prvo smo definisali društvenu grupu mladih koja nam je primarna za ovo istraživanje, a nakon toga smo pažnju posvetili društvenom riziku i svim njegovim odlikama, počevši od samog društva rizika, preko definisanja sociologije rizika, novih društvenih rizika i

njihovim upravljanjem, a kasnije smo posebnu pažnju posvetili novim životnim stilovima koji su upravo rezultat pojave društvenih rizika. Nakon toga govorili smo o mladima i njihovom statusu s fokusom na promjene i integraciju u aktuelno društvo. Osvrnuli smo se i na ulogu porodice u životu mladih, ali i na utjecaj globalizacije na život novih generacija. Posebna pažnja posvećena je pojmu društvene devijantnosti, odnosno devijantnim ponašanjima s fokusom na društvenu grupu mladih. Budući da je nezaposlenost mladih problem koji je općepoznat u bosanskohercegovačkom društvu, nastojali smo povezati nezaposlenost i devijantna ponašanja mladih. Kada je u pitanju ova problematika, posebno smo se osvrnuli na prakarnu zaposlenost i posljedice koje ona ostavlja. Nakon toga ispitali smo kako se mladi ponašaju u društvu rizika, kroz istraživanja o njihovoj ovisnosti o alkoholu, psihoaktivnim supstancama i kockanju. Pored cjelokupne analize sadržaja nezaobilazan je i empirijski dio koji je predstavljen kroz anketni upitnik koji je sproveden putem Google forme, gdje smo istraživali stavove mladih u Kantonu Sarajevo o njihovoj percepciji devijantnosti i osobnim iskustvima u vezi s nje. U posljednjem poglavlju završnog rada predstavljen je zaključni sud o problemskom pitanju i na osnovu analize sadržaja i sprovedene ankete došli smo do zaključka da li su postavljene hipoteze na početku rada odbačene ili potvrđene.

I DIO: METODOLOŠKI OKVIR RADA

1. Problem istraživanja

Osnovni termin mladi “u riziku” opisuje mlade koji se nalaze na putu ka različitim problemima koji prijete njihovom pozitivnom razvoju i prilagodbi u društvu. Generacije mladih u savremenom društvu suočavaju se s različitim izazovima, a jedan od izazova koji se izdvaja je integracija u društvo u kojem žive. Jednostavnije rečeno, od mladih se očekuje da ispunе data očekivanja tako što će preuzeti propisane društvene uloge.

Nepovoljne društvene okolnosti predstavljaju prijetnju zadovoljavanju potreba članova društva i mogu dovesti do devijantnih ponašanja mladih osoba koji kao takvi mogu postati prijetnja društvu. Dakle, u ovom završnom radu istražuje se odnos između društvenih rizika savremenog društva i devijantnog ponašanja mladih, odnosno istražuje se kako rizici utiču na pojavu devijantnih ponašanja kod mladih.

2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog magistarskog rada ogleda se u traženju odgovora kako društveni rizici utiču na mlade, odnosno fokus se stavlja na ona negativna, odnosno devijantna ponašanja koja nisu u skladu s normama društva u kojem žive. U prvom dijelu identificirali smo konkretne društvene uvjete koji se za mlade pojavljuju u kategoriji rizika. U drugom dijelu smo predstavili devijantna ponašanja koja vežemo za mlade. Cilj istraživanja je dobiti uvid u povezanost društvenih rizika u savremenom društvu s devijantnim ponašanjima, odnosno odgovor na pitanje da li društveni rizici potiču devijantna ponašanja kod mladih? U okviru završnog rada urađen je i anketni upitnik koji je imo za cilj da detektira najučestalija rizična ponašanja kod mladih i probleme s kojima se susreću kao “rizična kategorija” kojoj je u savremenom društvu sve lako dostupno, i kako zapravo rizici u savremenom društvu potiču mlade da se okrenu devijantnim ponašanjima. Anketnim upitnikom ispitali smo prisutnost različitih oblika rizičnog i delinkventnog ponašanja (devijantna ponašanja, ponašanja koja nisu u skladu s normama, nasilnička ponašanja, korištenje psihoaktivnih supstanci i slično). Predmet istraživanja završnog rada je rizično društvo koje podrazumijeva niz promjena u savremenom društvu koje u konačnici imaju veliki broj posljedica naročito po mlade ljude. Te posljedice se ogledaju u rizicima od gubitka posla, prekarne zaposlenosti, zdravstvenim

rizicima, jednostavnije rečeno ostajanje na društvenim marginama. Novi životni stilovi koji dominiraju u savremenom društvu dovode do toga da se mladi veoma često odlučuju za devijantna ponašanja koja ni u kojem slučaju ne mogu biti tolerirana.

2.1. Kategorijalno pojmovni sistem

MLADI kao društvena skupina podrazumijeva osobe koje napune 15 godina, i u toj skupini statistički ostaju sve do svoje navršene 29 godine života. (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2017: 13) Mladi su zasebna društvena skupina koja se smatra za najproduktivnijom, ali pored toga i za najopasnijom. Mladi uslijed društvenih promjena su najviše izloženi svim negativnostima, zbog toga se veoma često dešava da upadaju u krizna stanja koja nisu u skladu s društvenim normama ponašanja.

DEVIJANTNOST se određuje kao svako skretanje s društveno usvojenog puta, dakle kao narušavanje normi i očekivanja određene društvene grupe ili određenog društva. (Kukić, 2004: 382) Jako je teško pronaći jednu standardnu definiciju devijantnosti s obzirom na to da se radi o dinamičnom pojmu koji se mijenja u zavisnosti od društva i društvenih okolnosti. Radi se o ponašanjima koja prelaze granicu „društveno prihvatljivih“ i na koje je društvena zajednica spremna reagovati upotrebom sistema društvene kontrole. Pod devijantnošću podrazumijevaju se sva ona ponašanja koja izazivaju društvenu osudu.

DRUŠTVENI RIZIK je pojam koji se javlja u savremenom društvu, on je negativno okarakterisan s obzirom da izaziva negativne učinke na društvo u kojem se javlja. Društveni rizik predstavlja nepovoljne društvene okolnosti koje predstavljaju prijetnju zadovoljavanju potreba članova jednog društva, takve okolnosti mogu dovesti do nepovoljnih posljedica i kao takve predstavljaju prijetnju društvu.

DRUŠTVO RIZIKA je pojam koji se veže za savremenog sociološkog teoretičara Urlicha Becka i podrazumijeva sve promjene nastale pojavom savremenog društva. On društvo rizika definiše kao prvo obilježje modernizacije i globalizacije, a osnovna teza kada je u pitanju društvo rizika je da se čovjek osjeća nesigurno unutar društva.

3. Ciljevi istraživanja

3.1. Naučni cilj

Istraživanje ove problematike je značajno zato što ova tema nije u dovoljnoj mjeri istražena u Bosni i Hercegovini. Postoji veliki broj istraživanja koji se odnosi samo na društvo rizika ili samo na devijantna ponašanja, a nijedno istraživanje ne objedinjuje ove dvije problematike i ne traži uzroke devijantnog ponašanja u društvu rizika.

Putem naučnih ciljeva moguće je ispuniti tri vrste ciljeva:

1. Znanstvena klasifikacija – zašto su mladi najviše ugroženi kada su u pitanju društveni rizici i devijantna ponašanja.
2. Znanstveno opisivanje – isticanje činjenica koje se odnose na društvo rizika i devijantna ponašanja.
3. Znanstveno objašnjavanje – razlozi koji dovode do pojave devijantnog ponašanja kod mladih.

3.2. Društveni cilj

Društveni cilj završnog rada jeste doći do podataka o tome koliko mladih ljudi u Kantonu Sarajevo se nalazi u riziku. Jednostavnije rečeno, prikupit ćemo podatke kako je društvo rizika, odnosno promjene koje su se desile u okviru njega uticale na pojavu rizičnih ponašanja kod mladih.

4. Sistem hipoteza

4.1. Generalna hipoteza

Društveni rizici u savremenom društvu potiču mlade na devijantna ponašanja.

4.2. Posebne-pojedinačne hipoteze

1. Socijalizacija mladih odvija se u nestabilnim uslovima, jer se društvene norme koje usmjeravaju tranziciju mladih u svijet odraslih radikalno mijenjaju.

2. Mladi - su nedovoljno integrisani u društvo zbog pojave društvenih rizika.
3. Osposobljavanje mladih za preuzimanje trajnih društvenih uloga traje relativno dugo.
4. Mladi se zbog prekomjernog konzumiranja alkohola i psihoaktivnih supstanci nalaze u zdravstvenom riziku .
5. Nezaposlenost i prekarna zaposlenost dovode do pojave devijantnih ponašanja kod mladih.

4.3. Identifikacija, klasifikacija i operacionalizacija varijabli

U ovom magistarskom radu prisutne su dvije varijable, a to su mladi i društvo rizika.

Kada govorimo o zavisnoj varijabli u ovom slučaju su to mladi, ona varira u jednom smjeru i mladi predstavljaju kvantitativni indikator.

Kada govorimo o nezavisnoj varijabli, u ovom slučaju je to društvo rizika, ona varira u oba smjera i predstavlja kvalitativni indikator.

5. Način istraživanja

Prilikom istraživanja na temu “Mladi u društvu rizika i devijantna ponašanja u Kantonu Sarajevo” koristit će se sljedeće metode:

Analiza sadržaja je metoda za prikupljanje podataka iz knjiga, naučnih radova, časopisa i internet izvora. Za analizu sadržaja koristit će se relevantna literatura iz oblasti društvenih nauka koja će nam pomoći da kreiramo teorijski okvir istraživanja. Analizom sadržaja dolazimo do najrazličitijih podataka o društvenoj stvarnosti.

Metoda ispitivanja biće korištena za stvaranje empirijskog okvira istraživanja, i koristit će se njena tehnika ankete.

6. Vremensko i prostorno određenje istraživanja

Empirijski dio istraživanja je proveden na području Bosne i Hercegovine, odnosno Kantona Sarajevo u periodu od marta 2021. do juna 2021. godine. Empirijski dio istraživanja možemo podijeliti u četiri etape:

1. Izrada projekta istraživanja i online anketnog upitnika
2. Prikupljanje podataka
3. Analiza prikupljenih podataka
4. Zaključna razmatranja o istraživanju

II DIO: TEORIJSKI OKVIR

1. Mladi

Za mlade možemo reći da se nalaze u prelaznoj fazi između djetinjstva i odraslosti, i taj period karakterišu brojne promjene i preuzimanje različitih društvenih uloga koje se odnose na pronalazak posla, osnivanje vlastite porodice, i generalno djelovanja društvu. Pod pojmom “mladih” podrazumijevamo osobe koje napune 15 godina, i u toj društvenoj skupini ostaju sve do svoje navršene 29 godine života. (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2017: 13). Na mlade se može gledati kao najveći resurs jednog društva, ali svakako se za mlade veže i veliki broj devijantnih ponašanja i ponašanja koja nisu u skladu s društvenim normama. „Mladi su prepoznati kao specifična društvena grupa koja je konstituirana na temelju njihova objektivno drugačijeg društvenog položaja u usporedbi s drugim društvenim grupama (osobito starijima) i koja ima distinktivne vrijednosti i obrasce ponašanja.“ (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2017: 12). U istraživanju koje je sproveo Prism Research navodi se da mladi smatraju da je „kvaliteta njihovog života gori u odnosu na ostatak populacije, te da je generacija njihovih roditelja imala kvalitetniji život kada su bili mladi, iako vlastiti životni standard ocjenjuju kao prosječni“. (Prism Research, 2017: 106) Mladi veoma često imaju negativan stav prema sebi zbog društva u kojem obitavaju, zbog društvenog utjecaja pojavljuje se nepovjerenje prema sebi i vlastitim kvalitetama. „Vrlo je vjerovatna mogućnost da upravo ti mladi ljudi postanu onaj segment društva koji je najoštrije pogođen mogućim raskorakom i neskladom između osobnih interesa i težnji, te društvenih potreba i mogućnosti, npr. školovanje, mogućnost zaposlenja i slično.“ (Singer i Mikšaj-Todorović, 1993: 9) Mladi su najviše izloženi svim društvenim, političkim i kulturnim negativnostima i zbog toga mogu upasti u krizna stanja koja utiču na njihove svakodnevne aktivnosti. Mladi su društvena grupa koja je veoma osjetljiva na sve vanjske i unutrašnje faktore, što na njih može ostaviti dugoročne posljedice.

Starosne grupe	Broj stanovnika						Stopa rasta 2014-2019
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Ukupno	414.721	416.433	417.498	418.542	419.414	420.496	0,3
0-14	66.633	71.330	75.903	64.882	65.493	65.942	-0,2
15-64	292.797	293.323	293.170	288.056	286.115	284.514	-0,6
64 +	55.291	51.780	48.425	65.604	67.806	70.040	4,8

Tabela 1: Starosna struktura u Kantonu Sarajevo (Strategija razvoja Kantona Sarajevo, 2020: 27)

Promjene u udjelu mladog i starog stanovništva prouzrokuje promjene u statistici u Kantonu Sarajevo. “Između 2014. i 2019. godine, smanjeno je učešće mladih sa 16,1% na 15,7%, a povećano učešće starijih preko 65 godina sa 13,3% na 16,7% u Kantonu Sarajevo, a to znači da su se dobne grupe mladog i starog stanovništva, prema broju i udjelu u ukupnom stanovništvu Sarajeva, skoro izjednačile.“ (Strategija razvoja Kantona Sarajevo: 2020: 27)

2. Društveni rizik

U posljednjih nekoliko godina, u literaturi društvenih nauka sve više nailazimo na pojam društveni rizik. “Riječ rizik potiče od latinske riječi risicare, koja znači usuditi se.” (Jugović, 2014: 29) U savremenom društvu pojam rizika ima negativnu konotaciju jer izražava određenu vrstu opasnosti. Ono što je na početku bitno istaći jeste da se pojam rizika ima različito značenje i da se različito upotrebljava u naučnom, političkom, kulturnom, društvenom kontekstu. Postoje mnogobrojni primjeri razumijevanja pojma društvenog rizika, a između ostalog mogu se pronaći i sljedeća obrazloženja (Macgill i Siu, 2004):

- mogućnost gubitka, nepovoljni položaj, izloženost opasnosti;
- mogućnost negativnih posljedica nekog događaja;
- mogućnost nastanka negativnih posljedica za ljude okruženje u kojem žive;
- mogućnost povezana s opasnosti;
- nešto o čemu se treba brinuti;
- prijetnja održivosti trenutnog načina života;
- način na koji društvo predstavlja budućnost i
- procjena očekivanih posljedica.

“Socijalne rizike možemo odrediti kao nepovoljne društvene okolnosti koje vjerojatno otežavaju ili predstavljaju prijetnju zadovoljavanju potreba članova društva i mogu dovesti do nepovoljnih posljedica ishoda na osobnoj, obiteljskoj i razini zajednice, te kao takve predstavljaju prijetnju društvu.” (Ajduković, 2008: 403). Ono što treba naglasiti u modernoj koncepciji rizika jeste nesigurnost, koju je neophodno riješiti. Rješavanje takve nesigurnosti je moguće kroz procjenu eventualne pojave opasnosti. Dinamika rizika nastoji stvoriti novi oblik kolektivnih odnosa, pa zbog toga individualizirano društvo, ima potrebu za kolektivnom sigurnošću i osiguranjem od rizika u svakodnevnom životu (Brezovec, Bing i Sršen, 2018: 69). Postoji veliki broj primjera u kojima društveni rizici mogu potaknuti određene promjene u ponašanju i razmišljanju, a takve promjene se najvidljivije kod mladih koji su zbog svog položaja u društvu jedna od najrizičnijih skupina. Osjećaj nesigurnosti u savremenom društvu nas sprječava da smanjimo ili upravljamo rizicima koji se pojavljuju. Opći osjećaj nesigurnosti se vidljiv je u dva mehanizma.

1. Socijalizacija – budući da je socijalizacija process koji počinje od rođenja i traje čitav život, ona mora biti uspješna kako bi ljudi razvili sposobnost vjerovanja i roditeljima i društvenim autoritetima.
2. Rutina - naš svakodnevni život je pun rutina koje stvaraju osjećaj da su naši životi sigurni (Ricer, 2009).

Rizici svakako utiču na život ljudi i čini njihove živote nesigurnim. Rizici su neizostavna posljedica globalizacije i modernizacije, i to zbog sljedećih razloga:

1. Društvo ima u sebi ugrađene greške – baš kao i što se u svakom radu može dogoditi greška, tako i društvo ima određene greške koje je nemoguće izbjeći;
2. Oni koji upravljaju društvom, također, mogu praviti, greške - npr. američka procjena o sigurnosnim rizicima koji su prethodili terorističkim napadima u septembru 2001. godine;
3. Nemoguće je predvidjeti sve posljedice modernizacije i posljedice društvenih zbivanja i
4. Brzina promjena u modernom društvu - moguće je nabrojati veliki broj nepredviđenih posljedica (Giddens, 1998).

Kada govorimo o socijalnim rizicima, možemo reći da se radi o mogućem nestanku negativnih posljedica koje su izazvana određenom promjenom ili nemogućnošću ostvarivanja životnog standarda, a samim tim dolazi do ugrožavanja osnovnih potreba čovjeka. Kako bi

otklonili ovakve pojave, potrebno je poduzeti odgovarajuće mjere socijalne zaštite koje imaju za cilj da, uz pružanje pomoći, imaju za cilj da spriječe nastavak socijalne nesigurnosti.

U literaturi veoma često možemo vidjeti i pojam psihosocijalnih rizika koji se odnosi na pojedinca koji je najjednostavnije rečeno drugačiji od ostalih. To drugačije može se odnositi na određene zdravstvene probleme, nedostatak socijalnih vještina, a u nekim društvima može se odnositi na spol, tačnije ženski spol koji u određenih društvima ne uživa ista prava kao i muški spol. “Psihosocijalni rizici se aktualiziraju u interakciji osobina pojedinca i socijalnih okolnosti.” (Ajduković, 2008: 403) Kao primjer možemo uzeti upravo ženski spol koji nije psihosocijalni rizik na individualnoj razini za siromaštvo, nezaposlenost ili prostituciju sam po sebi, već postaje rizik u određenom društvenom kontekstu nejednakih prava žena i muškaraca (Ajduković, 2008: 403).

2.2. Društvo rizika

Pojam društvo rizika vežemo za savremenog sociologa Urlicha Becka. Pod tim pojmom on obuhvata sve promjene nastale u okviru industrijskog društva koje ranije nisu bile poznate u društvu. “U centru se nalaze rizici i posljedice modernizacije, koje se održavaju u ireverzibilnom ugrožavanju života biljaka životinja i ljudi, on se više ne mogu ograničiti na određene lokalitete ili grupe – poput rizika u XIX i u prvoj polovini XX vijeka, koji su se odnosili na preduzeće i profesiju – već više pokazuju tendenciju ka globalizaciji koja prevazilazi proizvodnju i reprodukciju isto toliko koliko i nacionalne granice i u tom smislu omogućava nastajanje nenacionalnih i klasno nespecifičnih globalnih opasnosti s novim tipom društvene i političke dinamike.” (Beck, 2001: 23) Rizici koji se pojavljuju u savremenom društvu ne obuhvaćaju samo pojedine društvene klase, već uključuju cijeli svijet, a posljedice koje za sobom ostavljaju imaju globalni karakter. Društvo rizika je zapravo prva vidljiva posljedica modernizacije. Iako je moguće predvidjeti određene rizike i upravljati njima, veliki dio njih je zapravo veoma teško predvidjeti pa je individua unutar društva je osuđena na do sada neviđenu nesigurnost. Centralna teza kada je u pitanju društvo rizika je da se čovjek osjeća nesigurno unutar društva.

2.3. Sociologija rizika

Sociologija rizika se u savremenom društvu pojavljuje kao nova sociološka disciplina koja smatra da je savremeno društvo podložno promjenama, a samim tim i rizično. Individue i grupe, a nekada i cijela društva nalaze se u globalnom društvu rizika i kao takvi su izloženi velikim brojem različitih rizika. Sociologija rizika kao zasebna sociološka disciplina nastoji objasniti pojam rizika koji predstavlja sastavni dio savremenog društva. "Rizik potiče iz španskog jezika i izvorno znači „udariti u stijenu“, to je izraz moreplovaca i ne znači isto što i opasnost, ali rizikovati znači izlagati se opasnosti." (Kozić, 2018: 335) Kada pomenemo sociologiju rizika, moramo pomenuti i njene glavne teoretičare, a to su svakako Ulrich Beck i Anthony Giddens koji su u svojim knjigama i naučnim radovima govorili o fenomenu rizika i njegovom utjecaju na savremeno društvo. Na osnovu istraživanja o rizicima došlo se do zaključka da postoji razlika između lokalnih, regionalnih i globalnih rizika. (Kozić, 2018:335) Rizici kao takvi nisu nikakva nepoznanica, oni su satkani duboko u historiju, pa samim tim ne predstavljaju otkriće novog doba. Ranije se radilo o pojedinačnim rizicima koji su mogli ugroziti samo jednog pojedinca ili neku društvenu grupu, a danas ti rizici imaju globalan karakter i njihovom pojavom ugrožen je cijeli svijet. Modernost je stvorila "najveće rizike s velikim i kardinalnim posljedicama." (Kozić, 2018: 336)

Pod pojmom rizičnog društva Ulrich Beck podrazumijeva "društvo na višem nivou modernosti, gdje proizvodnju materijalnih dobara prati „društvena proizvodnja rizika.“ (Beck, 2001) Fokus se stavlja na socijalnu dimenziju rizika, na osnovu kojih se razvijaju savremene društvene teorije. Kao i svaka zasebna sociološka disciplina, tako i sociologija rizika ima svoj predmet i sadržaj proučavanja. "Sadržaj sociologije rizika obuhvata osnovna znanja iz područja: osnovnih kategorija i određenja, socioloških i srodnih analiza rizika, više disciplina unutar sociologije te drugih društvenih i humanističkih nauka, rezultate socioloških i srodnih istraživanja rizika, aspekte razumijevanja rizika, rizike u proizvodnji i upotrebi energije, uključno s metodama socijalne procjene i upravljanja rizicima, aspektima preuzimanja rizika, odnosu i stavovima javnosti i javnog mnijenja prema rizicima, ulozi medijatora u regionalnim i drugim rizicima." (Kozić, 2018: 336) Kroz sociologiju rizika nastojimo otkriti šta su to rizici u savremenom društvu, kako ih prepoznati i kako upravljati njima.

2.4. Novi društveni rizici

S napretkom društva, novim tehnologijama i novim društvenim poretkom na scenu stupaju tzv. novi socijalni rizici. Kao novi socijalni rizik možemo navesti nezaposlenost koja će uvijek postojati ma o kakvom društvu se radilo. Dakle, nemoguće je postići stopostotnu zaposlenost. Nezaposlenost je pojava koja je prisutna oduvijek, a postavlja se pitanje zašto se zaposlenost može svrstati u novi socijalni rizik? Ako uzmemo mlade kao društvenu skupinu uočiti ćemo da visokoobrazovanih i onih koji su u tom procesu stjecanja diploma imamo više nego ikada ranije. To se dešava zbog toga što danas mladi visoko obrazovanje gledaju kao kartu uspjeha na tržištu rada. No, na tržištu rada pojavljuju se mnogobrojni problemi, jer tržište kao takvo u pojedinim državama ne nudi mogućnost zaposlenja u struci za koju su se mladi školovali. “Razvojno gledano, grupa pod najvećim socijalnim rizicima su nezaposleni mladi koji su napustili srednjoškolsko obrazovanje.” (Ajduković, 2008: 404) U savremenom društvu veoma je teško prilagoditi se tržištu rada, naročito u situacijama kada obrazovni sistem nije u skladu s tržišnim potrebama, kako je to slučaj u Kantonu Sarajevo. “Socijalni rizici su otežavajuće okolnosti koje mogu dovesti do ili izazvati poteškoće u funkcioniranju pojedinaca ili skupina.” (Ajduković, 2008: 405) Faktori za pojavu društvenih rizika mogu biti mnogobrojni. To mogu biti nezaposlenost, porast korupcije, siromaštvo, određene zdravstvene poteškoće, devijantna ponašanja, porodično nasilje i slično.

2.5. Upravljanje rizicima

Kao što smo već pomenuli u uvodu, rizici se mogu predvidjeti, pa se samim tim možemo upravljati rizicima. Rizici se nikako ne trebaju zanemarivati, zbog toga što su oni evidentno postali sastavni dio globalnog društva, pa njihovim zanemarivanjem pospješujemo njihov rast i razvoj. “Rizici nisu samo gole opasnosti, nego i šansa za profit, jednostavnije rečeno, jačaju napetosti između onih koji profitiraju od rizika i onih koji su njima pogođeni.” (Kozic, 2018: 336) U savremenim društvima možemo uočiti veliki broj rizika, koji se veoma često povezuju sa siromaštvom, nezaposlenošću, ekološkim rizicima i slično. S modernizacijom, rizici više nisu dio samo jednog društva ili društvene grupe, već postaju globalni i karakteristični za cijeli svijet. “Ljudi upravljaju modernim društvom, ali uvijek postoji rizik i mogućnost da se on otrgne kontroli i uništi one koji su ga stvorili kao i njihovu okolinu.” (Jugović, 2014: 30)

2.6. Novi životni stilovi

Kada pomenemo nove životne stilove podrazumijevamo sve popratne pojave koje idu uz njih. U prvom redu to može biti globalizacija koja rezultira dramatične društvene promjene za sva društva, bez izuzetaka. Proces globalizacije sa sobom donosi niz nesigurnosti kako sadašnjim, tako i budućim generacijama. "Sociologija nastoji omogućiti razumijevanje dramatičnih promjena koje su nastale napuštanjem tradicionalnih i uspostavljanjem novih oblik društvenog uređenja." (Mojić i Jeličić: 2019: 162) Beck u svojoj knjizi "Društvo rizika" ističe da postoje i novi društveni rizici koji proizvode niz neizvjesnosti koje rezultiraju loš položaj pojedinaca na tržištu rada. "Masovna nezaposlenost je u uvjetima nameće ljudima individualizacije kao teret osobne sudbine." (Mojić i Jeličić: 2019: 163)

3. Društveni status mladih

S obzirom da su mladi u savremenom društvu suočeni s ogromnim brojem problema i rizika koji proističu iz procesa ubrzanih društvenih promjena možemo tvrditi da su marginalizirani. Naročito je to slučaj u savremenom tranzicijskom bosanskohercegovačkom društvu. Jedan od tih problema je svakako i usporedba sa starijim generacijama. Mladi u savremenom društvu imaju potpuno drugačiji društveni status i karakteriše ih kasno preuzimanje društvenih uloga. To se prvobitno odnosi na osnivanje porodice, pronalazak posla, osamostaljenju i odgovornosti. "Takvo prisilno ili svojevrijem izabrano produljivanje mladenačkog statusa posljedično ograničava mogućnosti za iskazivanje postojećih inovativnih i kreativnih potencijala mladih te istodobno postaje pogodno tlo za pojavu i perzistiranje različitih problema mladih i s mladima." (Ilišin i Radin: 2007: 16) Iz svega navedenog možemo zaključiti da ne važi uvijek ona rečenica da su mladi najveći društveni resurs, već itekako u datim okolnostima mogu biti i društveni problem. Ako gledamo na mlade kao društveni potencijal, možemo zaključiti da su oni itekako sposobni da steknu uvjete za personalni razvoj, pa se na njih može gledati kao na buduću snagu jednog društva. Ako mlade gledamo kao društveni problem, to automatski povezujemo s velikim brojem rizičnih i devijantnih ponašanja koja su više nego ikada prisutna u društvu. Mladi kao društvena grupa su u osjetljivom stadiju društvenog razvoja pa su zbog toga podložni raznim oblicima devijantnog ponašanja. Zbog ove pojave u javnom diskursu mladi su veoma često predstavljeni kao negativna društvena grupa, pa samim tim starije generacije nemaju mnogo povjerenja u mlade

generacije. “Posljedice se ogledaju u njihovu marginaliziranom društvenom statusu i paternalističkom odnosu društva prema njima.” (Ilišin i Radin: 2007: 16)

3.1. Mladi i promjene

“Neovisno o kojem je pristupu riječ, mladi se pokazuju kao vrlo ranjiv segment populacije i to iz više razloga, a promjene koje se zbivaju u suvremenom svijetu, gotovo uvijek i svuda, prije i više od drugih pogađaju upravo njih.” (Ilišin i Radin: 2007: 17) To se najviše dešava zbog činjenice što se mladi nalaze u prelaznom period između djetinjstva i odraslosti. Veliku ulogu u tom međuperiodu ima ponajviše porodica kao glavni stub svakog društva. Mladi se u svojoj porodici osjećaju sigurno i dešava se da ne žele napustiti takvu vrstu sigurnosti, a kao takvi nemaju mogućnost steći radne navike i suočiti se sa svim promjenama koje nosi prije svega taj prelaz iz djetinjstva ka odraslosti, ali i s promjenama koje se dešavaju u savremenom društvu. “Istodobno, suvremeno se društvo ubrzano mijenja, što ga čini rizičnim mjestom odrastanja i okruženjem u kojem se mijenjaju obrasci konstrukcije mladosti kao životne etape prijelaza u odraslost”. (Ilišin i Radin: 2007: 17) Savremeno društvo i modernizacijski proces utiče na porodicu i porodične veze tako da današnje generacije mladih odgaja internet, a ne porodica. Iz tog razloga ponašanje u skladu s normama više nije privlačno, kao ni ponašanja starijih generacija koja su se ranije prenosila s koljena na koljeno i služila kao primjer. Zbog toga mladi veoma često nemaju izgrađen svoj identitet i prinuđeni su tragati za njim što nekada može dovesti do devijantnih i rizičnih ponašanja.

Upoznati smo s činjenicom da je Bosna i Hercegovina zemlja u tranziciji, pa su u takvim društvima rizici više izraženiji u odnosu na savremenija društva. “Odrastanje u tom jedinstvenom socio-povijesnom razdoblju obilježeno je dvostrukom tranzicijom: prvo, mladi prolaze kroz univerzalno prijelazno razdoblje iz mladosti u odraslost i drugo, taj se proces odvija u društvu koje je i samo u procesu društvene transformacije.” (Ilišin i Radin: 2007: 18) U tranzicijskim državama lakše se produbljuju socijalne razlike, a smanjuje se državna i društvena potpora za socijalnu reprodukciju i promociju; zaoštrava se konkurencija na tržištu rada, uz trajno visoke stope nezaposlenosti mladih; raste socijalna nesigurnost, u što je uključen i porast stope kriminala i raznih oblika devijantnog ponašanja; zdravstvena zaštita postaje nedostupnija, iako raste izloženost raznim oblicima rizičnog ponašanja. (Ilišin i Radin: 2007: 18)

3.2. Integracija mladih u aktuelno društvo

Kada je u pitanju integracija u aktuelno, moderno društvo, sociološki je najbolje možemo pojasniti putem strukturalno-funkcionalističke teorije. Kao osnovni pojam javlja se pojam društvene promjene koja se javlja uslijed potrebe za adaptacijom u aktuelno društvo. "Parsons definiše društvenu promjenu kao sposobnost prilagođavanja društvenih sistema putem postepenih procesa specijalizacije društvenih funkcija i pratećeg umnožavanja društvenih struktura." (Jugović, 2009: 114) Kada govorimo o modernom društvu, prva asocijacija nam je svakako promjena i razvoj. Uslijed promjena u društvu i mladi se unutar tih društava ubrzano mijenjaju, pa se javlja niz dodatnih izazova zbog čega je njihov prelaz u odraslost dodatno otežan. Društvena integracija kao pojam također se javlja u modernom društvu, a posebno značajna za mlade koji se suočavaju s nizom poteškoća koje se odnose na kvalitet socio-ekonomskih faktora koji se tiču kvalitetnog osamostaljivanja mladih, ali i na njihovo društveno okruženje. U savremenom društvu neophodno je steći odgovarajuće uslove za adekvatnu integraciju mladih, ali budući da je bosanskohercegovačko društvo, društvo u tranziciji veoma je teško steći te uslove. "Mladi su ranjiv segment populacije, među ostalim i zato što promjene koje se zbivaju u suvremenom svijetu prije i više od drugih pogađaju upravo njih." (Ilišin, 2020: 165) Uslijed usporene integracije mladi postaju društveno zavisni, odnosno zavisni su od starijih članova iz njihovog okruženja što dodatno onemogućava njihov razvoj, pokazivanje kreativnosti i sposobnosti. "Kako se savremena društva ubrzano mijenjaju tako postaju sve rizičnija mjesta odrastanja, čemu pridonosi i transformacija obrazaca konstrukcije mladosti kao životne etape prijelaza u odraslost." (Ilišin, 2020: 166) Posebno se javljaju brojna iskušenja za mlade o kojima ćemo govoriti u nastavku rada. "Umnožavanju rizika i povećanju pritiska za stalnim prilagođavanjem osobito pridonosi globalizacija praćena sve bržim razvojem informacijsko-komunikacijske tehnologije, povećanim migracijama stanovništva i dalekosežnim socioekonomskim promjenama." (Ilišin, 2020: 166) Takve okolnosti dovode do toga da se rizici kojima su najviše mladi izloženi povećavaju posebno kada je u pitanju savremeno, tranzicijsko bosanskohercegovačko društvo. U tranzicijskim zemljama kakva je Bosna i Hercegovina povećan je broj rizika s kojima se mladi suočavaju. Neki od takvih rizika su svakako u prvom redu socijalne nejednakosti, nejednake šanse svih mladih unutar društva, povećana stopa nezaposlenosti mladih i izražena prekarna zaposlenost, te odgađanje osamostaljenja što dovodi do zavisnosti od starijih članova u njihovom okruženju.

3.3. Rizična ponašanja mladih

Veliki broj autora je upotrijebio izraz “rizična ponašanja” i u većini slučajeva, ovaj termin koristi se za opis mladih ili djece koji se suočavaju s velikim brojem problema koji prijete njihovom razvoju u pozitivnom smjeru i uspješnoj prilagodbi društvu u kojemu žive. (Harabajsa, 2020)

Da bi što bolje shvatili rizična ponašanja mladih uzet ćemo u obzir četiri kategorije „rizičnosti” mladih s obzirom na njihova ponašanja:

- *Vrlo visoka razina rizika* – koja podrazumijevaju mlade koji ispoljavaju veći broj poremećaja u ponašanju, odnosno ispoljavaju ponašanja koja nisu u skladu s najvažnijim pravnim i društvenim normama. Ovo se odnosi na mlade koji su već počinili neko ozbiljno kazneno djelo i bili u maloljetničkom zatvoru, na mlade koji su napustili školovanje, te one koji konzumiraju alkohol i cigarete, upotrebljavaju teške droge i slično.
- *Visoka razina rizika* – koja se odnosi na mlade koji ispoljavaju dosta slična ponašanja kao mladi u vrlo visokom riziku samo u manjoj mjeri.
- *Srednja razina rizika* – koja podrazumijevaju mlade koji su počinili blaža kaznena djela i prekršaje, te se upotreba droga završava na eksperimentiranju i u pitanju su lake droge, veoma često su jednu godinu bez školovanja i seksualno su aktivni. U većini slučajeva mladi ne manifestuju sva navedena ponašanja, već samo jedno.
- *Niska razina rizika* – odnosi se na mlade koja ne ispoljavaju delinkventna ponašanja, ne koriste drogu, ali mali broj njih pije alkohol i konzumira cigarete, pa su rizične posljedice kod njih minimalne. Ovakva ponašanja se mogu povezati i s odrastanjem mladih i donekle se smatraju normalnim. (Bašić i Ferić, 2004, 57)

Mladi samostalno donose odluku o tome da li će se upustiti u rizična ponašanja. “Rizično ponašanje je ponašanje osobe koje ima potencijalno negativne posljedice na osobu koja

manifestira takvo ponašanje, njegovu okolinu te nepovoljno djeluje na daljnji psihosocijalni razvoj.” (Vuko, 2016: 5) Opće je poznato da se rizična ponašanja povećavaju u adolescenciji, odnosno u razdoblju kada su mladi najviše izloženi promjenama. “Termin “djeca i mladi u riziku” u znanstveno-stručnoj literaturi koristi se uglavnom kao “univerzalni” termin za osobe koje tijekom djetinjstva i adolescencije iskazuju različite obiteljske, zdravstvene, emocionalne, odgojno-obrazovne probleme, ili neke oblike poremećaja ponašanja i ličnosti.” (Vrcelj i Zloković, 2010: 198)

3.4. Uloga porodice u životu mladih

Poznato je da je porodica jedna od tradicionalnih društvenih zajednica, i u društvenim naukama se definiše kao osnovna jedinica svakog društva. U savremenom društvu porodica je doživjela ozbiljan „udarac“ i suočena je s nizom promjena koje dolaze uslijed procesa globalizacije, modernizacije i industrijalizacije. U savremenom literaturi koja se odnosi na porodicu i porodične odnose, veoma često pored tog izraza nalazimo pojam izumiranje, rizik, propast. „Porodica, kao osnovno jezgro prvih pedagoških impulsa, uslijed snažnih emocionalnih veza roditelja i djece, značajan je činilac u razvoju mlade ličnosti.“ (Vukoje, 2012: 137) Poznato je da porodica ima svoje osnovne funkcije koje su u savremenom društvu nažalost izgubile svoj značaj ili su se transformisale. Porodica je neminovno značajan faktor u odgoju i obrazovanju djece, ali i na tom polju se pojavljuje kriza. „Ona se oslikava u broju razvoda, napuštenoj djeci, socio-patološkim pojavama kod mladih, kao što su alkoholizam, narkomanija, delinkvencija i slično.“ (Vukoje, 2012: 137) Porodična kriza pokreće i pojavu društvene krize, ali treba napomenuti da je transformacija porodice u savremenom društvu neizostavna, a uslovljena je promjenama na tržištu rada i njenoj podjeli, jednostavnije rečeno pojavljuju se drugačiji socio-ekonomski odnosi i procesi.

Kada je u pitanju značaj porodice i rizičnih ponašanja kod mladih treba napomenuti da ona ima značajnu ulogu u identificiranju mladih koji pokazuju naznake rizičnog ponašanja. Preko porodice moguće je spriječiti zloupotrebu psihoaktivnih supstancu. Prevencija prvobitno zavisi od odnosa roditelja i djece, jer se u porodici prvobitno razvija percepcija o psihoaktivnim supstancama. Mladi koji imaju ili su imali problem ovisnosti o drogi, alkoholu, kockanju najčešće nemaju adekvatnu pomoć socijalnog okruženja, pa su zbog toga skloni da se ponovo vrate svojoj ovisnosti. Poznato nam je da je bosanskohercegovačko društvo okarakterisano kao tradicionalno. Samim tim u njemu prevladavaju tradicionalne norme

ponašanja, sistem vrijednosti koje im predstavljaju roditelji i društvo, a s druge strane od dvojih vršnjaka i putem novih tehnologija predstavlja im se sistem vrijednosti i normi koji se „kosi“ s onim kojeg su naučili. Novi sistem vrijednosti im je na neki način nametnut zbog toga što su mladi primorani da mu se prilagode i nemoguće ga je izbjeći koliko god neko on nas to želio.

3.5. Uticaj globalizacije na život mladih

Pojam globalizacije veže se za novo doba i kao takav ima svoje pozitivne, ali i negativne posljedice. „Globalizacija je proces privrednog, socijalnog, kulturnog i političkog djelovanja koje premašuje granice nacionalnih država.“ (Omerbegović, 2014: 64) Posebnu pažnju treba obratiti na to šta nam je globalizacijski proces donio, odnosno na koji način je uticao na mlade ljude. Ako globalizaciju posmatramo u kontekstu devijantnih ponašanja bitno je u obzir uzeti i spoljašnje faktore kao što je upravo globalizacija. Nakon dolaska savremenih tehnologija u život mladih ljudi, možemo reći da je svijet postao „globalno selo“ jer nam je sve stavljeno na dohvata ruke, državne granice su na neki način izgubile smisao, a život je postao sve brži i nije nam ostavio mogućnost izbora, već smo se morali prilagoditi datim promjenama. Uslijed ovih promjena dolazi do različitih oblika rizičnih ponašanja najviše kod mladih. „Kako se društvo razvijalo kroz historiju, dolaskom moderne i postmoderne, tako se i odnos prema devijantnom ponašanju, postepeno i kod mladih i kod odraslih mijenjao.“ (Omerbegović, 2014: 62) U globalizacijskom svijetu tradicionalne vrijednosti došle su pod znak pitanja jer je globalnom društvu predstavljen novi sistem vrijednosti koji se zasniva na američkom sistemu vrijednosti koje smo primorani prihvatiti. „Najvažniji i ključni utjecaj globalizacije jeste njen ekonomski utjecaj. Antony Giddens prvenstveno govori o „širenju ekonomije znanja“, kao faktoru koji povezuje cijeli svijet na način ako se jedna pojava u jednom kraju svijeta desi, da će ona najvjerojatnije uticati i na nekoga ko živi na drugom kraju svijeta.“ (Omerbegović, 2014: 65) Uslijed ekonomskih neprilika dolazi do pojave nezposlenosti koja vodi ka siromaštvu. Porodice koje žive u siromašnim uslovima sklonije su devijacijama jer se javlja nezadovoljstvo, kako mladih zbog nemogućnosti nastavka obrazovanja, tako i kod roditelja koji žale za svojim propalim karijerama. „Djeca koja se u siromašnoj porodici osjećaju manje vrijedna, uskraćena za neke stvari, prisiljena da rade svakakve poslove da bi preživjeli; traže izlaz putem nedozvoljenih sredstava i tako nastaju devijacije i poremećaji koji opasno prijete društvu.“ (Omerbegović, citirano prema Jugović, 2014: 65) Ako sagledamo stanje u Bosni i Hercegovini možemo reći da na nas globalizacija ostavlja više negativne, nego pozitivne posljedice.

Dakle globalizacija se manifestuje kroz tri aspekta (Omerbegović, 2014: 65):

- ekonomski aspekt globalizacije;
- politički aspekt globalizacije i
- socijalni aspekt globalizacije.

4. Društvena devijantnost

Kada želimo da definišemo pojam društvene devijantnosti to je jako težak zadatak, s obzirom na to da se radi o dinamičnoj pojavi koja se veže striktno za društvo u kojem se pojavljuje. “Društvene devijacije predstavljaju društvene pojave za koje važe zakonitosti Opštih društvenih pojava.” (Jugović, 2009: 18) U savremenom društvu na pojavu društvene devijantnosti veoma često utiču i promjene koje se dešavaju unutar tih društava. Također, društvena devijantnost je oblik čovjekove društvenosti koja se izražava kroz djelovanje samog čovjeka. (Jugović, 2009: 18) Ono što je veoma bitno pomenuti kod pojma društvene devijantnosti, jeste da se kroz pomenuto čovjekovo djelovanje krše društvena pravila, odnosno norme. Bitno je napraviti razliku između devijantnosti i nemoralnosti. Društvena devijantnost ima svoje društvene uzroke i to je čini drugačijom od fiziološko-psihološke nemoralnosti. (Jugović, 2009: 18) Devijantna ponašanja imaju određene posljedice, u prvom redu to može biti etiketiranje od strane društva, a takav postupak sa sobom nosi određenu težinu, jer devijantne osobe društvo okarakterizira kao negativne. „Devijantnim možemo nazvati svako djelovanje... koje odstupa od normi i vrijednosti prihvaćenih u nekoj vrsti zajedništva ili društvenosti.“ (Matić, 2003: 65) Ako sagledamo tumačenje devijantnosti iz funkcionalističkog ugla, onda ćemo izvor devijantnosti tražiti u prirodi društva. Jedan od najznačajnijih predstavnika modernog funkcionalizma je Robert K. Merton koji smatra da ishodište devijantnosti ne treba tražiti u ličnosti i njenim patološkim svojstvima, već u strukturi društva. (Kukić, 2004: 393) Kao primjer možemo uzeti američko društvo u kojem prevladavaju temeljne vrijednosti kao što su uspjeh, kulturno definisani cilj i školska kvalifikacija, ambicija, marljiv rad, a ne uzima se u obzir način postizanja ovih vrijednosti. (Kukić, 2004: 393) U ovakvim društvima veoma često dolazi do devijantnih ponašanja kako bi se pod svaku cijenu postigao željeni cilj. “Pribjegavanje svim mogućim sredstvima, opet, samo po sebi zna proizvesti devijantnost.” (Kukić, 2004: 394) Ako ovu Mertonovih pretpostavku primijenimo na bosanskohercegovačko društvo, možemo uočiti sličnosti, jer se u našem društvu uspjeh mjeri kroz završetak školovanja i pronalazak posla. Ako takvo nešto

mlada osoba nije u stanju postići, dolazi do korištenja svih mogućih i dostupnih sredstava kako bi se uspjeh postigao, i u tim okolnostima javlja se devijantno ponašanje.

Strukturano-funkcionalistička teorija	Socijalno-antropološka teorija
A. Devijantna društvena stanja	A. Izvitoperene autentične ljudske potrebe
1. Anomija 2. Socijalna dezorganizacija 3. Socijalna disfunkcionalnost	Potrebe: Konformizam, destrukcija, narcizam, rodoskrnavljenje, iracionalnost
B. Devijantna ponašanja pojedinaca i grupa proizašla iz devijantnih društvenih stanja 1. Iz stanja anomije – individualni odgovor kroz: 1.1. Aberacije: inovacije, ritualizam, povlačenje 1.2. Nekonformizam (bunt): Konzervatizam i radikalizam 2. Iz stanja anomije, socijalne dezintegracije i dezorijentacije – grupni odgovori kroz: 2.1. Kriminalne, konfliktne subkulturne grupe i subkulturu povlačenja 2.2. Subkulturna siromaštva C. Devijantna ponašanja pojedinaca proizašla iz neuspjeha sistema uloge ličnosti: 1. Bolesti, pogrešaka, znaci, grijeh 2. Buntovništvo, povlačenje, prijenos na prinudni iz vremena prinudne potčinjenosti D. Socijalni problem: devijantna ponašanja i društvene dezorganizacije.	B. Bjekstvo od slobode: Autoritarnosti, rušilaštvo, konformizam. C. Otuđenje: Kvantifikacija, apstrakcionizam, depersonalizacija, konformizam, otuđenje u radu. D. Maligna agresivnost: Sadizam, nekrofilija, destruktivnost, birokratski karakter E. Društveno vrijednosna orijentacija: Ne “imati” (nasuprot pozivine orijentacije na “biti”). F. Neproduktivni karakter: Primalački, istrebljivački, sakupljački, tržišni.

Tabela 2: Osnovni tipovi društvene devijantnosti (Jugović, 2002: 105)

4.1. Devijantna ponašanja

U literaturi se veoma često upotrebljavaju različiti termini koji se odnose na devijantna ponašanja. Kada kažemo “društvo rizika” to podrazumijeva rizične faktore koji uzrokuju devijantno ponašanje. „Faktori rizika su etiološkim istraživanjima utvrđene karakteristike ili utjecaji individue, obitelji, vršnjaka ili zajednice koji utječu na povećanje vjerojatnosti pojave društvene devijantnosti ili devijantnog ponašanja.“ (Jugović, 2004: 177) Ono što je bitno naglasiti jeste da devijantnost nije apsolutna, odnosno ne postoji jedan poseban sistem u svijetu koji određena ponašanja okarakteriše kao devijantna. Devijantnost je relativna pojava i zavisi od društva i donesenih društvenih normi. Određeno ponašanje će u nekom društvu okarakterisati kao devijantno, dok će u drugom društvu isto ponašanje predstavljati nešto što je “normalno”. Potencijalno ponašanje počinje se stvarati tokom procesa socijalizacije osobe u porodici, gdje putem odnosa u porodici i komunikacije njenih članova je moguće djetetovo rizično ponašanje koje se povećava ili smanjuje. (Kozjak: 2018: 6) Devijantno ponašanje je društveni problem jer utiče na samo društvo i njegovu ulogu i funkcionalnost. U savremenom društvu veliki je broj mladih koji su na neki način otuđeni, i takvim ljudima društvene okolnosti nisu dozvolile da razviju svoju ličnost i da se ostvare kao socijalna lica.

Sudionici koji su sudjelovali u istraživanju pod nazivom “Problemi u ponašanju djece i mladih i odgovori društva” vjeruju da je u savremenom društvu povećan broj razbojništva, teških kaznenih djela, pokušaja ubojstva, a sve navedene radnje imaju puno veće posljedice nego ranije, zbog toga je prisutna i povećana stopa samoubistava kod mladih. (Trbović i Žižak: 2012: 54) Stoga, devijantna ponašanja podrazumijevaju neprikladne aktivnosti koje nisu u skladu s društvenim normama. Devijantna ponašanja mogu biti ona koja krše ili ne krše zakone u državi. Zavisno od toga o kojem obliku devijantnog ponašanja se radi, društvo će dati svoju reakciju koja se u literature naziva društvena kontrola.

Na području Hrvatske ispitana je pojavnost različitih oblika rizičnog i delinkventnog ponašanja kod adolescenata. U istraživanju je postavljena razlika između muškaraca i žena. Ispitane su pojavnosti različitih oblika rizičnog i delinkventnog ponašanja npr. razbojništvo,

konzumiranje narkotika i alkohola, vožnja bez vozačke dozvole, nasilničko ponašanje i slično.

Subskale	Djevojke		Mladići		Ukupno	
	Aps.v.	%	Aps. v.	%	Aps.v.	%
Krađa i razbojništvo	33	47.14	45	66.17	78	56.52
Prekršajna i lakša delinkventna ponašanja	40	57.14	54	79.41	94	68.11
Normativno-nepoželjna ponašanja	51	72.85	54	79.41	105	76.08
Korištenje i zloupotreba psihoaktivnih tvari	32	45.71	29	42.64	61	44.20
Rizična spolna ponašanja	2	2.85	16	23.52	18	13.04
Nasilnička ponašanja	21	30.00	42	61.76	63	45.60
Autoagresivna ponašanja	14	20.00	3	4.41	17	12.30

Tabela 3: Prikaz apsolutnih vrijednosti i postotaka ispitanika koji su najmanje jednom iskazali određena rizična i delinkventna ponašanja pojedinih subskala (Vuko, 2016: 21)

Iz ove tabele možemo zaključiti da najveći postotak ispitanika pokazuje društveno nepoželjna ponašanja, to su konzumiranje alkohola, bježanje iz škole i predavanja i slično. Nakon toga slijede laška kaznena i delinkventna djela kao što su vožnje automobila ili motora bez dozvole. Na tabeli vidimo da su prisutna razbojništva i krađa. Prisutna su i nasilnička ponašanja u koji spadaju nasilničko ponašanje prema roditeljima, životinjama ili vršnjacima, a pored toga mladi koriste psihoaktivne supstance. Na ovoj tabeli možemo uočiti da su muškarci zastupljeniji u devijantnim ponašanjima u odnosu na žene.

Čestice	Djevojke		Mladići		Ukupno	
	Aps.v.	%	Aps. v.	%	Aps.v.	%
Opio/la ostrim alkoholnim pićem kao npr.votka,viski i sl.	41	58.57	47	69.11	88	63.76
Opio/la pivom ili vinom.	30	42.85	47	69.11	77	55.79
Vozio/la automobil iako nisi položio/la vozački ispit.	19	27.14	46	67.64	65	47.10
Vozio/la skuter ili motor iako nisi položio/la vozački ispit.	21	30.00	34	50.00	55	39.85
Namjerno uništio/la školski namještaj, stolice u kinu ili tramvaju, autobusu i sl.	18	25.71	34	50.00	52	37.68
Pušio/la marihuanu ili hašiš.	20	28.57	28	41.17	48	34.78
Namjerno razbio/la prozor,uličnu svjetiljku,izlog,koševe za smeće, klupu ili slično.	8	11.42	39	57.35	47	34.05
Crtao grafite bez službene dozvole (npr. vlasnika kuće, stanara zgrade, vlasti za npr. školu, tramvajske stanice, vlakove...).	21	30.00	25	36.76	46	33.33
Uzeo/la novac iz nečije torbe ili novčanika bez znanja vlasnika.	10	14.28	33	48.52	43	31.15
Razbijao/la stvari po kući kad su ti roditelji ili drugi odrasli članovi obitelji nešto zabranili ili ti nisu dali novac koji si tražio/la.	12	17.14	28	41.17	40	28.98

Tabela 4: Prikaz apsolutnih vrijednosti i postotaka ispitanika koji su najmanje jedanput iskazali određena rizična i delinkventna ponašanja pojedinih čestica (Vuko, 2016: 22)

Iz ove tabele možemo zaključiti da je najveći postotak ispitanika koji su se najmanje jednom opili težim alkoholnim pićem, te pivom ili vinom, zatim slijedi vožnja motornog vozila bez vozačke dozvole. Pored toga, prisutno je uništavanje tuđe imovine (npr. školske imovine), te je naveden postotak mladih koji konzumiraju psihoaktivne supstance.

Knjiga, Miloslava Milosavljevića pod nazivom “Devijacija i društvo” posvećena je problematici devijacija odnosno devijantnom ponašanju u društvu. Posebna pažnja posvećena je društvenim problemima savremenog društva, čime se nameće stav da su društveni problemi u savremenom društvu izvor devijantnog ponašanja. Kao osnovni problemi savremenog društva smatra se:

- Siromaštvo;
- Nezaposlenost;
- Kriminal;
- Maloljetničko prijestupništvo. (Čekić, 2015: 167)

“Rezultati različitih pedagoških, socioloških, javno zdravstvenih istraživanja pokazuju da djeca i mladi koji već u ranoj životnoj dobi konzumiraju alkohol (u Hrvatskoj se bilježe slučajevi desetogodišnje i dvanaestogodišnje djece alkoholičara), droge, opijate, duhan, koji bježe ili napuštaju školu, nasilni su prema sebi i drugim osobama, skloni skitnji, hazardnim igrama, ranom stupanju u intimne seksualne odnose i dr., predstavljaju populaciju izloženu mnogim rizicima kao i posljedicama za njihovo zdravlje, postignuće i ukupni razvoj.” (Zloković i Vrcelj: 2010: 198)

Još uvijek je nemoguće odrediti tačno određene razloge uslijed kojih se javljaju devijanta ponašanja, ali ako sagledamo moderno društvo i sve njegove promjene, listu možemo svesti na nekoliko ključnih faktora:

- Socijalna nejednakost uslijed koje se javlja agresija;
- Neusklađenost unaprijed određenih ciljeva sa sredstvima koja su nam na raspolaganju kako bi ih ostvarili;
- Zdravstveni faktori (mentalne i druge bolesti);
- Smanjenje društvenih očekivanja od nekog pojedinca što ga veoma često stavlja u marginaliziran položaj u društvu;

- Nedostatak motivacije;
- Ovisnost o alkoholu, psihoaktivnim supstancama, kockanju i drugih socijalno-patoloških radnji.

5. Nezaposlenost mladih

Ljudski rad je svrsishodna djelatnost i podrazumijeva svjestan proces, tj. aktivnost koja nužno uključuje svijest, cilj i sredstva neophodne za njeno obavljanje. (Čekić, 2015: 114) “Mladi su pokretačka snaga svakog društva te njihovo aktivno sudjelovanje u društveno-političkom životu predstavlja generator rasta i razvoja svake države.” (Bilić, 2014: 485) Sagledavajući cjelokupnu situaciju u Kantonu Sarajevo, u državi, ali i u svijetu, možemo uočiti trend stalnog porasta nezaposlenosti mladih ljudi. Ukoliko se ovakav trend nastavi u narednom periodu, društvo će se morati suočiti s velikim brojem ekonomskih, socijalnih i političkih posljedica. “Nezaposlenost je proces besmislenog utroška društvene energije, a posljedica su krize koje nastaju od grešaka upravljača- upravljačke elite ili naučne revolucije u okvirima robno-novčane privrede.” (Čekić, 2015: 177) Nezaposlenost je zasigurno jedan od gorućih problema našeg društva, budući da su najviše “oštećeni” mladi ljudi koji predstavljaju glavni resurs za napredak jednog društva i države. U “Studiji o mladima u Bosni i Hercegovini” navodi se da je 60% mladih nezaposleni, jedan od pet ispitanika uzaludno traži posao duže od pet godina, a više od pola njih to rade duže od dvije godine. (Turčilo, Osmić, Kapidžić, Šadić, Žiga i Dudić, 2018/2019: 11) Nesigurnost posla posljednjih nekoliko godina jedan je od najupečatljivijih globalnih društvenih rizika. Bez obzira na to što su mladi obrazovaniji nego ikada ranije, sve im je teže pronaći posao u struci i sve češće pristaju na nesigurne poslove koji ne ostavljaju nikakvu perspektivu. Zbog toga raste pritisak i potreba da se mladi dodatno edukuju kako bi se na što bolji način izdvojili na tržištu rada.

“Prema podacima Eurostata (2014.) više od 94 miliona mladih osoba je u dobi od 15-29 godina u Europi, od kojih je više od 60 milijuna u dobi od 15-24 i preko 33 milijuna u dobi od 25-29 godina.” (Bilić, 2014: 486) Gledajući ove brojke, sve više je prisutno mišljenje da imamo generaciju izgubljenih mladih ljudi koji nemaju mogućnost za dugoročno zapošljavanje, pa se iz tog razloga neki od njih odluče živjeti ne poštujući norme ponašanja, odnosno okreću se devijantnim ponašanjima kako bi pronašli rješenje za svoju nezaposlenost. Veliki broj autora bavi se upravo ovom problematikom, odnosno kako nezaposlenost utiče na mentalno zdravlje mladog pojedinca. “Prema K. Youngu nezaposleni mogu očitovati krajnje agresivne stavove prema svojoj situaciji, pobjeći u svijet fantazije i mislima i djelom, odati se

konzumiranju alkohola i droge, pobjeći u bolest ili potražiti rješenje u kriminalnom ponašanju.” (Bilić, 2014: 493) Pored svega ovoga, mladi nemaju mogućnost da ulažu u svoju budućnost, pa su veoma često na rubu siromaštva ili se upuštaju u razne vrste demoralizacije. “Prelaz iz obrazovnog sistema u sistem zapošljavanja postaje nesiguran i labilan; između njih se umeće siva zona rizične hipozaposlenosti.” (Beck, 2001: 258) U Kantonu Sarajevo možemo uočiti da obrazovni sistem nije usklađen s tržišnim potrebama, pa se mladi veoma često školuju za ona zanimanja koja više ne postoje na tržištu ili koja su vrlo blizu izumiranja. Beck u svojoj knjizi navodi da je neophodno diskutovati o raspodjeli jednakih socijalnih šansi kroz obrazovanje. (Beck, 2001: 259) U savremenom rizičnom društvu je smanjena vjerovatnoća da će osoba koja završi visoki stepen obrazovanja dobiti posao i da će biti cijenjena u društvu. Diploma određene struke više nije dovoljna za pronalazak stalnog zaposlenja i dohotka. “Profesionalna strana u karijeri obrazovanja se ne gubi, nego postaje nepredvidljiva i neuračunljiva.” (Beck, 2001: 263)

Nezaposlenost se najviše odražava na “zapostavljene grupe” u koje spadaju i mladi, jer oni nemaju dovoljno kvalifikacija kako bi dobili ili dugoročno zadržali posao. Kao što je rečeno, diploma ne osigurava ni posao, ni ugled, ali mlade ipak drži podalje od beznadnosti društva rizika. Nezaposlenost možemo povezati s jednim od problema savremenog društva, a to je siromaštvo. Nezaposlenost veoma često utiče loše po one koji se dugo vremena nalaze u takvom stanju. Veliki je broj onih koji su otpušteni i taj čin doživljavaju kao povredu njihove ličnosti, pa ih to veoma često dovodi do frustracija. Kada govorimo o mladima, veliki broj njih dugo čeka na svoje prvo zaposlenje, samim tim gube radni entuzijizam, i stečene vještine kroz formalno i neformalno obrazovanje. Mladi koji su nezaposleni shvaćaju to stanje kao društvenu nepravdu, a to ih potiče da ispravku takve situacije. “Kada legalni načini protesta ne pomažu, za mnoge se stvara osnova za stvaranje nelegalnog ponašanja.” (Čekić, 2015: 178) “Poslovice živ čovjek mora da jede, pije, stanuje i oblači se i da onaj koji hoće da radi ne smije da umre od gladi, lako postaje prihvatljivo opravdanje za devijantno ponašanje.” (Čekić, 2015: 178) Nezaposlenost direktno utiče na čovjeka i njegov lični razvoj. Nezaposlenost je pojava koja se veže za razvijeno industrijsko društvo i predstavlja jedno od njegovih osnovnih obilježja. Nezaposlenost kao socijalna pojava može dovesti do nepovoljnih zdravstvenih stanja, kao što su stres i depresija, pa se veoma često kod mladih mogu javiti i suicidalne misli.

Kada govorimo o zaposlenosti mladih ljudi u Bosni i Hercegovini možemo uočiti tri važna faktora pri razumijevanju društvene devijacije koja obuhvata iznimno nisku stopu zaposlenosti od otprilike "40% mladih koji su u radnom odnosu, izrazitu ekonomsku

neaktivnost mladih koji u 50% slučajeva nemaju posao niti ga traže, te problem dugotrajne nezaposlenosti u koju upada svaka druga mlada osoba u Bosni i Hercegovini nakon završetka sekundarnog ili tercijarnog nivoa obrazovanja koja traži posao a isti nije u mogućnosti pronaći u toku prvih 12 mjeseci." (Turčilo, Osmić, Kapidžić, Šadić, Žiga i Dudić, 2018/2019: 48) Zbog ovih činjenica mladi su prinuđeni da svoje prvo radno iskustvo pronalaze tako što će raditi na "crnom" tržištu, što dodatno ugrožava ekonomiju Bosne i Hercegovine i percepciju o mladima uopće.

Grafikon 1: Nezaposlenost i mladi u životnoj dobi od 15 do 30 godina (Chauvin, 2014: 16)

Trend smanjene stope nezaposlenosti vidljiv je i kod mladih koji pripadaju dobnoj skupini od 15 do 30 godina starosti. Smanjena stopa nezaposlenosti rezultat je niskog učešća i aktivnosti. Napredak u broju mladih ljudi koji su našli zaposlenje nije toliko primjetan koliko bi niska stopa nezaposlenosti dala naslutiti.

Dobna skupina: 15-19				
	Zaposleni	Nezaposleni	Studenti	Drugi
Zaposleni	56%	20%	22%	2%
Nezaposleni	12%	81%	5%	2%
Studenti	1%	11%	88%	1%
Drugi	2%	13%	12%	73%

Dobna skupina: 20-24				
	Zaposleni	Nezaposleni	Studenti	Drugi
Zaposleni	82%	15%	1%	2%
Nezaposleni	19%	78%	1%	2%
Studenti	3%	9%	87%	2%
Drugi	3%	8%	3%	86%

Dobna skupina: 25-29				
	Zaposleni	Nezaposleni	Studenti	Drugi
Zaposleni	88%	9%	0%	2%
Nezaposleni	17%	81%	0%	2%
Studenti	7%	17%	73%	3%
Drugi	1%	8%	0%	91%

Tabela 5: Prelazak iz škole/fakulteta u (ne)zaposlenost u Bosni i Hercegovini (Chauvin, 2014: 18)

Iz ove tabele možemo uočiti da je u svakoj dobnoj skupini zaposli oko 20%, dok ostalih 80% ostaje nezaposleno. Ako bolje pogledamo kolone "studenti" možemo vidjeti da je veći broj studenata koji ostaje nezaposleno u odnosu na one koji se zaposle. Ono što je iznenađujuće jeste da Bosna i Hercegovina ima veliki broj studenata u dobnom intervalu od 25 do 30 godina, ali ako uzmemo u obzir činjenicu da prosječni studij traje 5 godina, i da ga veliki broj studenata ne završi "u roku" onda je ova statistika i više nego prihvatljiva. Navedene stope nezaposlenosti treba uzeti s rezervom, s obzirom na to da nemamo podatke o slobodnim radnim mjestima na području Bosne i Hercegovine.

Kada smo se osvrnuli na statističke podatke u Bosni i Hercegovini, neophodno je istaći podatke koji se vežu konkretno za Kanton Sarajevo.

Godina	Nezaposleni		
	Ukupno 15-30 godina starosti	Ukupno nezaposlenih	Učešće mladih u nezaposlenim, u %
2014	21.021	71.415	29,4
2015	21.148	71.746	29,5
2016	18.528	69.163	26,8
2017	16.661	66.325	25,1
2018	14.804	62.561	23,7
2019	13.098	58.746	22,3
Indeksi 2019/2014	62,3	82,3	75,9

Tabela 6: Nezaposlene osobe od 15-30 godina starosti u Kantonu Sarajevo (Strategija razvoja Kantona Sarajevo: 2020: 149)

“Ukupan broj nezaposlenih mladih u posmatranom periodu ima tendenciju smanjivanja. To dovodi i do smanjivanja učešća mladih u ukupno nezaposlenim sa 29,4% u 2014. na 22,3% u 2019.” (Strategija razvoja Kantona Sarajevo, 2020: 149) Veoma je bitno osvrnuti se na potrebe i problem s kojima se suočavaju mladi, na način što će se pokazati riješiti isti i mladima omogućiti bolji socijalni status. Institucija vlasi u Kantonu Sarajevo bi trebale mlade uključiti u sve društvene tokove kao ravnopravni dio društva, i riješili probleme s kojima se susreću u njihovoj lokalnoj zajednici.

5.1. Nezaposlenost i devijantna ponašanja mladih

“U literaturi raznih vrsta je prisutna konstatacija koja se zasniva na historiji slučajeva, da siromaštvo izazvano nezaposlenošću rađa socijalnu pojavu koja spada u socijalne izopačenosti, prostituciju.” (Milosavljević, 1997: 121) Ova konstatacija može se potvrditi

činjenicom da je prostitucija najviše zastupljena u zemljama u kojima vlada visoka stopa nezaposlenosti. Kao primjer možemo uzeti Afriku, u kojoj je veliki broj mladih žena nezbrinuto i prepušteno samim sebi, zbog toga takve žene počinju da se bave prostitucijom, a samim tim su devijantne, jer se takve pojave u većini društava smatraju neprihvatljive. Nezaposlenost u savremenom društvu tako postaje jedan od glavnih faktora za nastanak i širenje prostitucije, čak i u onih sredinama gdje ova dva fenomena nisu bila prisutna i poznata. (Milosavljević, 1997: 122) Prema tome, možemo reći da je nezaposlenost kao društveni rizik savremenog doba prisutna u razvijenim i nerazvijenim zemljama.

Kada govorimo o sponi devijantnih ponašanja i nezaposlenosti, neizostavno je pomenuti odnos suicida i nezaposlenosti. Veliki doprinos istraživanjima o suicidu dao je poznati francuski sociolog Emile Durkheim, koji je napisao knjigu pod nazivom "Samoubistvo". Istraživanja pokazuju da se "nezaposlenost javlja kao egzogeni faktor u etiologiji suicida, odnosno da se može uzimati nezaposlenost kao ubica. (Milosavljević, 1997: 123) Charles Murray je iznio zanimljivu teoriju koja se odnosi na devijantno ponašanje i pripadnike tzv. niže klase koja na neki način nestaje, a umjesto nje se pojavljuje nova potklasa koja ubraja nezaposlene članove jednog društva. Ova formirana potklasa ima potpuno drugačije vrijednosti u odnosu na ostale članove društva u kojoj se pojavljuje. U ovoj klasi posebno je izražen kriminalitet i sklonost zločinu, a u potpunosti odbacuju društvene vrijednosti i norme društva u kojem nastaje. (Kukić, 2004: 396)

Pored svega navedenog, pomenut ćemo i korelaciju između nezaposlenosti i kriminaliteta. Postoji veliki broj istraživanja koja potvrđuju povezanost između ove dvije pojave. Szabo (1978) u svom radu navodi da je nezaposlenost pritisak na okidač koji otvara put u zločinačku karijeru. (Milosavljević, 1997: 123) Stoga možemo reći da se nezaposlenost može uzeti kao jedan od faktora pojave kriminaliteta. Da bi se ovaj stav potvrdio pomenut ćemo teoriju anomalije. "Kako je poznato, osnovna je teza modificirane teorije anomalije u Stein teoriju da se mladi koji ne mogu postići materijalno blagostanje na legitiman način, okreću nezakonitim metodama koje omogućuju ostvarivanje blagostanja, ali na socijalno neprihvatljiv način, tj. kriminalom." (Milosavljević, 1997: 123) Pored teorije anomalije, neophodno je pomenuti i teoriju socijalne kontrole. U ovoj teoriji navodi se da se delinkvencija javlja kada su veze sa pripadajućim društvom smanjene ili pokidane. (Milosavljević, 1997: 123) Kada ovu tezu sagledamo iz ugla nezaposlenosti, možemo uočiti da su veze s društvom u tom stanju smanjene, pa zbog toga možemo očekivati kriminalne radnje među nezaposlenim mladim. Mladi su svugdje u svijetu najbrojnija populacija koja je nezaposlena. Poznato je istraživanje koje je nastojalo ispitati odnos nezaposlenosti i ulaska u zatvore, to istraživanje nam pokazuje

da nezaposlenost ima direktan efekt na porast broja ulazaka u zatvor, odnosno porast broja zatvorenika. (Milosavljević, 1997: 124) Nezaposlenost, zaista predstavlja jedan od osnovnih faktora koji usmjerava ljudsku egzistenciju ka kriminalnim radnjama.

Kada sagledamo istraživanja o alkoholizmu, možemo govoriti o učešću nezaposlenih u populaciji alkoholičara. Sprovedeno je istraživanje u okviru Centra za socijalnu i forenzičnu psihijatriju u Švedskoj koje se odnosi da povezanost alkoholizma i nezaposlenosti. “Vodeći istraživač tog centra Laif Ojesjo, koji spada među najradikalnije istraživače etiologije alkoholizma, nalazi da u populaciji alkoholičara 19,6% čine nezaposlena lica.” (Milosavljević, 1997: 125) Iz ovog istraživanja dolazimo do zaključka da porast nezaposlenosti može biti uzrok povećanja broja alkoholičara, a samim tim i devijanata.

“Nezaposlenost, odnosno smanjivanje mogućnosti za legalno zarađivanje stvara armiju nezaposlenih muškaraca i žena od koji se neki odlučuju da zaradu stiču baveći se ilegalnom trgovinom.” (Nikolić-Ristanović i Konstantinović-Vilić, 2018: 208) Prihvatanje ovakve vrste poslova je dosta lakše, nego se pronade posao koji će biti u skladu s interesovanjima nezaposlene osobe. Bosna i Hercegovina u svojim statistikama bilježi visoke stope nezaposlenosti mladih ljudi, zbog toga postoji povećana vjerovatnoća da će huliganstvo nastaviti privlačiti mlade ljude, u prvom redu mlade muškarce koji to koriste kao priliku da iskažu svoje lične frustracije koje se vežu s njihovim trenutnim socijalnim statusom.

5.2. Prekarna zaposlenost

“Prekarnim radom se može smatrati svaki oblik nestandardnog rada, rada koji odudara od situacije tradicionalnog modela zaposlenja: stabilnog radnog mjesta s punim radnim vremenom gdje radnik ima jednog poslodavca po čijem nalogu radi, posao traje kontinuirano kroz cijelu godinu i radnik očekuje da će biti zaposlen na neodređeno te uživa određene beneficije i oblike osiguranja.” (Starčević, 2014: 39) Dinamika globalizacije dovela je do rasparčavanja starih klasnih podjela. Standing (2011) smatra da je prekarijat klasa modernog doba, ispod njih su samo nezaposleni. Mladi su najviše izloženi prekarnom radu, jer nemaju druge mogućnosti, teško dolaze do posla u svojoj struci i primorani su raditi poslove koji im neomogućavaju nikakav vid sigurnosti. „Prekarijat“ (engl. *precarious* – nesiguran, neizvjestan) je sve brojnija i prepoznatljivija „nova klasa“ (Standing, 2011) u današnjem nesigurnom, savremenom društvu koji razara globalna ekonomska kriza. Prema Standingu (2011) osnovne karakteristike prekarijata su:

- nesigurnost;
- rad na određeno vrijeme;
- nedostatak kontrole vlastitog vremena;
- niska socijalna mobilnost;
- siromaštvo;
- nedostatak socijalnih prava;
- prekvalifikacija;
- nemogućnost ostvarivanja profesionalnog identiteta.

Po obilježjima prekarijata, generacija mladih i njihovih roditelja se približavaju nemoći pred neizvjesnošću egzistencije. Tako se narušavaju i generacijske društvene strukture. Prekarni rad je rezultat sve veće tržišne fleksibilnosti i liberalizacije radnoga prava koja u posljedici ima stvaranje sve većeg broja radnika s nesigurnim zaposlenjem koju je Standing nazvao modernom društvenom klasom (Standing, 2011) U savremenom društvu sve je više mladih koji su se našli u “začaranom krugu” prekarnih poslova koji su popraćeni dugim razdobljem nezaposlenosti u okviru kojeg im se veoma rijetko nudi prilika da rade u svojoj struci i tako postanu aktivni sudionik na tržištu rada. Zbog toga mladi nerijetko prihvataju poslove na određeno vrijeme koji su popraćeni velikim brojem nesigurnosti i koji su u konačnici slabo plaćeni i nevezani za stručno usavršavanje. Svi ovi faktori doprinose činjenici da su mladi na samoj društvenoj i ekonomskoj margini. Obilježje „prekarnosti“ podrazumijeva socijalnu i ekonomsku ranjivost radnika, a ujedno i nesigurnost i nestabilnost (Bodiroga-Vukobrat, Poščić i Martinović, 2016: 406) Nažalost, prekarijat je postao pojam koji je sve više prisutan u našem društvu, toliko da veoma lako prepoznajemo vlastito iskustvo. Prekarni rad ugrožava standardne oblike rada, a ono što je posebno zabrinjavajuće jeste činjenica da radnici ne uživaju skoro pa nikakva prava. Rasprostranjenost prekarnog rada povećana je s pojavom procesa globalizacije i liberalizacije svjetske ekonomije. Prekarijat se, prema Standingu (2011) može formirati iz tri glavna izvora:

1. Migranti – ne radi se samo o inostranim migrantima, već se odnosi i na osobe koje spadaju u tzv. manjine. Stopa zapošljavanja ovih osoba je na veoma niskoj razini.
2. Oni koji ne čine radničku klasu – odnosi se na osobe koje su sticajem okolnosti izgubile posao.
3. Mladi – oni su na osnovu svojih kvalifikacija očekivali drugačiji razvoj situacija, ali su sticajem okolnosti “upali” u zamku prekarijata.

S obzirom na to da je Bosna i Hercegovina zemlja u tranziciji, prekarna klasa i prekarni rad je nije zaobišao. Najveći problem u Bosni i Hercegovini kada je u pitanju tumačenje zapošljavanje jeste da li ima posla ili nema. U istraživanjima i medijskim izvještajima se ne uzima u obzir o kakvim poslovima se radi.

6. Devijantna ponašanja mladih

Kada govorimo o ovoj temi poznato je da se najveći broj devijantnih ponašanja veže za one koji spadaju u društvenu grupu mladih. Neka istraživanja pokazuju da su kriminalci najbrojniji u dobi između 20 i 25 godina, druga istraživanja navode da je to dob od 16 do 18 godina, a treća da je to dob od 19 do 21 godinu. (Milosavljević, 1997: 50) Kada sagledamo ova istraživanja i dob opet dolazimo do zaključka da su svi ovi dobni intervali dio društvene grupe mladih. Postoji percepcija među mladima i starije osobe iz ostalih društvenih grupa, da su mladi u savremenom društvu agresivniji nego što je to bio slučaj ranije, te da se devijantno ponašanje povećava.

6.1. Mladi u društvu rizika – psihoaktivne supstance

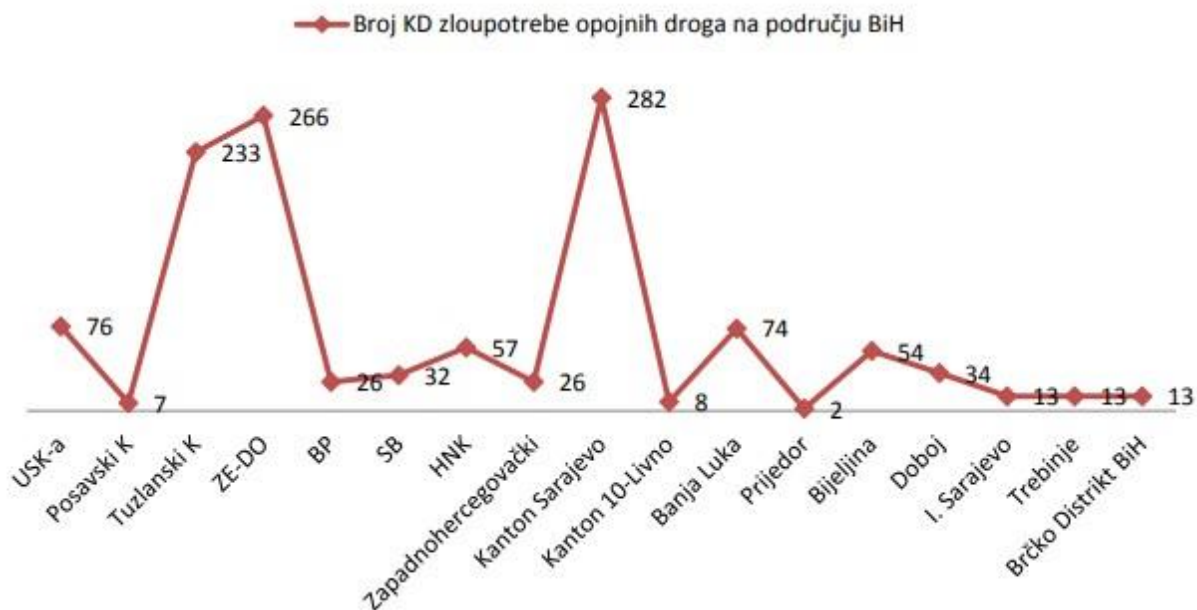
Mladi koji su skloni eksperimentisanju sa psihoaktivnim supstancama “međusobno se razlikuju po socijalnim obilježjima i obrascima komunikacije s roditeljima i prijateljima.” (Bouillet, 2007: 1) Ovakva ponašanja će biti zastupljenija kod mladih koji nemaju razvijenu komunikaciju s roditeljima i kod mladih koji se nisu socijalizovali od prve godine rođenja. Što je više onih koji su nesretni i izgubljeni u savremenom društvu, više je onih koji svoj smisao života pronalaze u hedonizmu, odnosno posežu za vrhovnim užitkom i tako ugrožavaju vlastitu dobrobit i dobrobit društvene zajednice u kojoj žive. (Bouillet, 2007: 1) Možemo reći da je pojava korištenja psihoaktivnih supstanci ogledalo društva, odnosno moralno stanje jednog društva i dovodi se u vezu s kvalitetom života i funkcionisanjem vlasti. Milosavljević u svojoj knjizi Patologija i društvo navodi tipologiju ovisnika koja je određena prema:

1. Razlozima uzimanja droge – U ovoj tipologiji narkomani su podijeljeni na: opravdane ovisnike, ovisnike iz upornosti i primitivne ovisnike. Opravdani ovisnici su oni koji zbog bolesti moraju uzimati opijate, npr. osobe koje boluju od carcinoma. Ovisnici iz upornosti su oni koji su nakon nestanka razloga zbog kojih su uzimali drogu nastavili

da je konzumiraju. Primitivni ovisnici su oni koji drogu uzimaju zbog efekta koji droga ostavlja na njih.

2. Težini ovisnosti – U ovoj tipologiji ovisnici su podijeljeni na teške i lake. Lakšim narkomanima se smatraju oni koji koriste lakše droge, kao npr. marihuana, lijekovi za spavanje i slično. Teški ovisnici su oni koji konzumiraju teške droge, npr. heroin, kokain i slično.
3. Tipovima ovisnosti prema određenim drogama – ova tipologija odnosi se na vrstu droge koju ovisnik koristi. Pa tako imamo ovisnike od kanabisa, kokaina i slično. (Milosavljević, 1997: 75)

Mladi tragaju za svojim pravim identitetom, pa se veoma često može dogoditi da skrenu i razviju zavisnost. “Mladi ljudi u posljednje vrijeme su izloženi masovnim udarima na identitet: deformiše se radoznalost, mladalački "novatorski" duh, poštovanje humanih vrijednosti, hrabrost, bliskost, usamljenost, poslušnost se u potpunosti odbacuje jer se brka s pokornošću, nesposobnost za odgovornost za vlastiti život se maskira manipulativnošću, itd.” (Dimitrijević, 2007) Teška socijalna situacija u Bosni i Hercegovini poslije rata bila je veoma pogodno tlo za širenje narkomanije i drugih bolesti ovisnosti. “Po statistici, u Bosni i Hercegovini skoro pola radno sposobnih građana ne radi, a i veliki broj onih koji rade pitaju se zašto uopće rade.” (Jovović, n.d: 125) Mladi su suočeni s velikim brojem promjena i zbog toga su izloženi stresom. Taj stres može dovesti do povećane upotrebe opojnih sredstava. Mladi što su stariji to su više izloženi stresnim situacijama i neugodnim iskustvima. Sve ovo potiče češću konzumaciju alkohola, cigareta, a kod nekih čak i droga, što zauzvrat stvara osjećaj tjeskobe i može ih nagnati na devijantna ponašanja. (Hruška, 2020: 9) Razne vrste društvenih neuspjeha mogu biti razlog stresa, pa to može proizvesti različite oblike devijantnog ponašanja poput konzumiranja opojnih sredstava. “Spoznavanje uzroka i čimbenika razvoja rizičnog ponašanja kod mladih prvi je i osnovni korak u prevenciji delinkventnog ponašanja kao i zlouporabe opojnih sredstava, ponajviše kako bi ih se zaštitilo od štetnih posljedica takvih ponašanja.” (Hruška, 2020: 10)

Grafikon 2: Broj zlorabotrebne opojnih droga na području Bosne i Hercegovine (Centar za sigurnosne studije, 2014: 79)

Na ovom grafikonu možemo uočiti da je zlorabotrebna opojnih droga najveća u Kantonu Sarajevo, a to možemo povezati s njegovom daleko najvećom razvijenosti u odnosu na sve ostale kantone u Bosni i Hercegovini.

6.2. Mladi u društvu rizika – alkoholizam

U savremenom društvu mladi su upoznati sa štetnim pojavama uzrokovanih upotrebom alkoholnih pića. Osnovne informacije o ovoj pojavi dobivaju u školi, a kasnije se dodatno obrazuju uz pomoć televizije i internet, jednostavnije rečeno, putem masovnih medija. Pored toga, mladi se nerijetko upuštaju u konzumaciju alkohola jer u svojoj podsvijesti imaju osjećaj da tim činom pripadaju društvenoj grupi odraslih. Možemo reći da je alkohol socijalna pojava i kao takva ima svoja osnovna obilježja u društvu. Prvo ćemo pomenuti ono tradicionalno, jer se veoma često proslave nezamislive bez alkohola. Pored toga proizvodnja alkohola je privredna grana u kojoj su zaposlene veliki broj osoba. I naravno, alkohol kao ovisnost koja je veoma prisutna u društvu. Broj poznatih alkoholičara je dosta veći u odnosu na poznati broj. “Poznati broj alkoholičara najčešće se utvrđuje indirektno; preko podataka o; broju liječenih alkoholičara; mortalitetu zbog alkoholizma; broju umrlih od ciroze jetre, broju krivičnih dijela izazvanih u alkoholisanom stanju, apsentizmu zbog alkohola i broju alkoholičara utvrđenim anketnim ispitivanjem.” (Milosavljević, 1997: 72) Kada sagledavamo sve forme devijantnosti

većina autora će se složiti da se alkoholizam nalazi na vrhu najzastupljenijih formi devijantnog ponašanja. Znanstvenici tvrde da “alkohol uzrokuje više smrtnih slučajeva, mnogo veće štete i mnogo više komplikacija od bilo koje droge, moguće više nego sve droge skupa.” (Kukić, 2004: 383)

Osamdesetih godina 20. vijeka počelo se govoriti i o sindromu zavisnosti od alkohola. Taj sindrom ima izraženo nekoliko osnovnih osobina (Raistrick i Davidson, 1985: 16):

- sužavanje repertoara konzumiranja alkohola (npr, onaj koji je pio samo vikendom ili na zabavama, kasnije to čini svakodnevno);
- izraženija ponašanja povezanih s neophodnošću konzumiranja alkohola (vremenom, kao da sve ostale životne funkcije gube značaj u odnosu na konzumiranje alkohola);
- pojačana tolerancija na alkohol;
- vraćanje alkoholu nakon određenog perioda;
- ponavljanje apstinencijalnog simptoma;
- nedostatak samokontrole;
- konzumiranje alkohola u svrhu opuštanja.

Povezanost konzumiranja alkohola i devijantnih ponašanja je jedna od najistraženijih tema i o sponi ove dvije pojave može se pronaći veliki broj podataka. U istraživanjima navedeno je da postoji veza konzumiranja na kasnije kriminalno ponašanje opijenih lica kako u pogledu (Ignjatović, 2011: 196):

- vrste kažnjivih dela (najviša je kod najtežih krivičnih djela – ubistava, silovanja, teških tjelesnih povreda i nasilja u porodici);
- vrste pića (kod osoba koje konzumiraju pivo je najviša);
- geografskog područja (u nordijskim zemljama u odnosu na zemlje na jugu Evrope);
- u pogledu spola (mnogo je više izraženija kod muškaraca nego kod žena).

Ipak ne možemo reći da je alkohol uzrokuje sve vrste nasilničkog i devijantnog ponašanja kod osoba koje su bile pod njegovim dejstvom tokom činjenja prijestupa. S tim u vezi, mladi često preduzimaju akte nasilja u alkoholisanom stanju. Najveći problem koji se javlja kod tumačenja ovakvih ponašanja jeste što se nasilje veoma često posljedica neke treće osobe (npr. neuspjeh na poslu, fakultetu, nesređeni porodični odnosi, i slično). Pored toga konzumiranje alkohola i devijantno ponašanje može biti dio životnog stila mladih.

Društvo od mladih osoba očekuje najviše, između ostalog, očekuje se da će mlada osoba imati maksimalno emocionalnih i socijalnih snaga da se suoči sa svim izazovima. Ovakva percepcija traži maksimalna odricanja i napore, što veoma često može izazvati pritisak koji kasnije može dovesti do sklonosti konzumiranja alkohola. Mladi u alkoholu traže rješenje svojih problema i izlaz iz nepovoljnih društvenih okolnosti. Da bi prevencija alkohola među mladima bila uspješna, potrebno im je ponuditi adekvatnu organizaciju slobodnog vremena, time što će se organizovati različite vrste druženja u okviru kojih će mladi pronaći sebe i ispuniti svoje potrebe.

6.3. Mladi u riziku – kockanje

U posljednjih nekoliko godina možemo uočiti da je rasprostranjenost kladionica, lutrija i igara na sreću veća nego ikada. Zbog toga je kockanje sve više pristupačno i privlačno mladima. Slobodno možemo reći da je kockanje postal “normalna” aktivnost mladih u vrijeme njihovog odrastanja, pa se veoma često u istraživanjima poistovjećuju s ostalim oblicima ovisnosti. Faktori rizika ne pretpostavljaju uzročnost, ali njihova identifikacija omogućava uočavanje visokorizičnih grupa za prevenciju i intervenciju. (Zrinski, 2017: 14) Za veliki broj mladih ljudi, kockanje predstavlja i više nego bezazlenu aktivnost, dok za druge ona može izazvati ovisnost, pa se to može okarakterisati kao poremećaj u ponašanju. “U pozadini poremećaja u ponašanju i mentalnih poremećaja obično stoji vrlo složena međusobna povezanost između bioloških, psiholoških i socijalnih interakcija.” (Zrinski, 2017: 14) Istraživanje svih faktora koji se odnose na kockanje pokazuju da kockanje u razdoblju adolescencije može dovesti do delinkvencije, kriminalnih ponašanja, i uopšteno sukoba sa zakonom. Na primjer adolescenti u dobi od 14 do 17 godina s razvijenim problemima koji se tiču kockanja dolazi do povećavanja rizika koji dovode do pojave suicidalnih misli. (Zrinski, 2017: 14). Opasnost koja se dešava uslijed kockanja odnosi se na činjenicu da takvo ponašanje veoma lako može prerasti u ovisnost. Kocka neminovno ostavlja ogromne posljedice po mlade ljude, pa su oni zbog toga potencijalno najviše u opasnosti. Posljedice mogu biti ogromne, između ostalog to su:

- Socijalne, odnosno društvene posljedice;
- Ekonomske posljedice;
- Zdravstvene, odnosno posljedice na psihološkoj bazi.

Pored navedenih posljedica nerijetko se dešava da se pojavljuju i “problematična” ponašanja, kao što su: krađa, korištenje narkotika, psihoaktivnih supstanci, alkohola, i slično. Kockanje veoma često utiče na gubitak interesovanja za sve ostale životne aktivnosti. To uključuje izostanak s fakulteta, škole ili posla, a ovisnost o kocki također utiče i na životne šanse koje se odnose na pronalazak posla. Moguće je napraviti klasifikaciju kockara (Čorak, Krnić i Modrić, 2013: 21):

- Profesionalni kockari – ovo je najrjeđi tip kockara, oni su zavisni o osobnoj vještini i poznavanju igre nego o nasumičnoj sreći. Veoma dobro kontolišu svoje vrijeme koje iskorištavaju u kockanju.
- Društveni kockari – kockanje posmatraju kao rekreacijsku aktivnost i u potpunosti imaju kontrolu nad vremenom i novcem koje utroše u kockanje. Kockaju obično u društvu prijatelja s minimalnim novčanim gubicima.
- Problematici kockari – ovaj tip kockara uključuje kontinuirano sudjelovanje u kockarskim aktivnostima bez obzira na poznate negativne posljedice ove aktivnosti.

Pored navedene klasifikacije, problematično kockanje ima i svoju klasifikaciju (Čorak, Krnić i Modrić, 2013: 22):

- Normalno patološki kockari koji nemaju evidenciju o prethodnoj duševnoj bolesti;
- Emocionalno ranjivi patološki kockari koji su imali ranije problem, u većini slučajeva to su problem kao npr. depresija, ovisnost o drogama, agresivnom ponašanje i slično;
- Patološki kockari s organskom podlogom koji od ranije imaju poremećaj pažnje, veoma su hiperaktivni, imaju problematičan životni stil, skloni su suicidalnim mislima, imaju izraženo kriminalno ponašanje od ranije, skloni su eksperimentiranju s različitim drogama i slično.

Kockanje kod mladih prvobitno počinje s malim ulozima i kao neki vid zabave, jer dobitak kod njih izaziva uzbuđenje. Kada želio otkriti razlog zbog čega mladi zaista kockaju, svakako da će nam se prvobitno nametnuti činjenica da se to dešava zbog druženja s vršnjacima. Mladi ljudi kockanje vide kao lak način zarade, jer na neki način žele da osjete da su samostalni, da ne zavise od roditelja.

7. Interpretacija rezultata empirijskog istraživanja

Da bismo potvrdili ili opovrgnuli postavljene hipoteze s početka završnog rada, sproveli samo anketu koja predstavlja empirijski dio rada, jednostavnije rečeno iskustvenu provjeru naših pretpostavki. U nastavku ćemo detaljno obrazložiti odgovore ispitanika na postavljena pitanja.

7.1. Uzorak

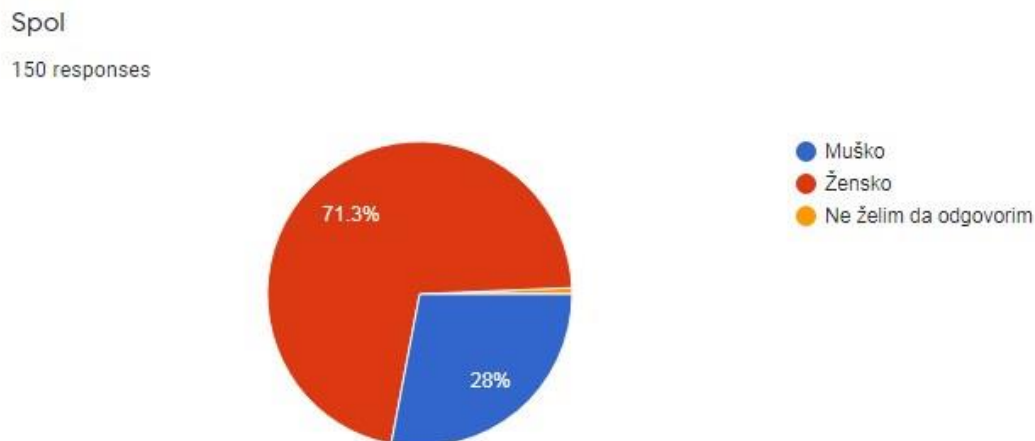
Empirijski dio istraživanja podrazumijevao je sprovođenje istraživanja na odgovarajućem uzorku. Prikupljanje podataka je vršeno uz pomoć anketnog upitnika, koji se sprovodio putem Google forme, online, a istraživanje se odnosilo na Kanton Sarajevo. Uzorak za istraživanje je stratificirani i prigodni uzorak koji sadrži ukupno 150 mladih iz Kantona Sarajevo (N=150). Uzorkom su obuhvaćena 28% mladih muškaraca i 71,3% mladih žena. Raspon dobi se kreće od 15 do 30 godina starosti, s obzirom na to da se radi o istraživanju koje obuhvata društvenu grupu mladih. Posebnu pažnju posvetili smo tome da uzorak bude reprezentant populacije, odnosno da odgovara problemu istraživanja. Dakle, izabrani su članovi populacije koji su značajni za svrhu istraživanja. Istraživanje je sprovedeno u periodu od 18.05.2021. do 25.05.2021. godine, dakle anketa se popunjavala sedam dana.

7.2. Opis primjenjene metodologije

Sprovedeno empirijsko istraživanje imalo je karakter prosječnog istraživanja. Podaci su prikupljeni uz pomoć anketnog upitnika koji se sastojao od četiri sekcije. Prva sekcija odnosila se na objašnjenje samog upitnika. Navedeno je da je istraživanje dobrovoljno i anonimno, te da će uvid u podatke imati samo autor istraživanja. Pored toga ispitanicima je objašnjeno na koji način će popunjavati anketu. I naravno, navedeno je ko sprovodi istraživanje, koji je cilj istraživanja i u koju svrhu se sprovodi istraživanje. Druga sekcija nosi naziv "Socio-demografska pitanja" i kako nam samo ime kaže, pitanja se odnose na podatke o ispitaniku, a to su: spol, dob, obrazovanje, mjesto stanovanja i zaposlenost. Treća sekcija nosi naziv "Percepcija devijantnosti" u kojoj smo nastojali saznati kako mladi uopće percipiraju devijantnost. Posljednja, odnosno četvrta sekcija nosi naziv "Osobna iskustva u vezi s devijantnosti" gdje smo nastojali ispitati koliko su mladi u Kantonu Sarajevu zaista skloni devijantnom ponašanju. Pitanja su bila zatvorenog tipa, gdje je ispitanicima data mogućnost

izbora jednog ponuđenog odgovora ili više ponuđenih odgovora u zavisnosti od vrste pitanja. Kod pitanja zatvorenog tipa korištena je Likertova skala, gdje je ispitanicima dato pet mogućnosti.

7.3. Rezultati ankete

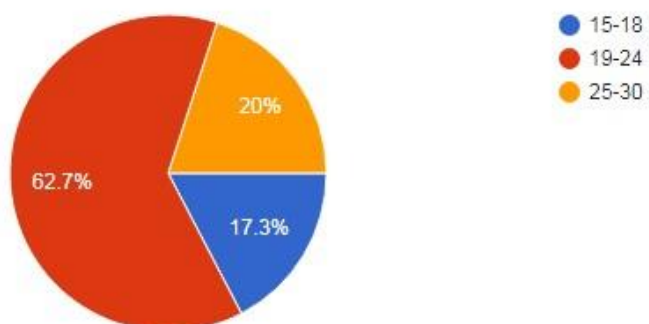

Grafikon 3: Spol

Na grafikonu 3 predstavljen je odgovor na prvo pitanje ankete koje je dio druge sekcije pod nazivom “socio-demografska pitanja”. To pitanje se odnosilo na spol ispitanika. Po ovom grafikonu pokazano je da je ovoj anketi pristupilo više ženske populacije u odnosu na mušku populaciju. Ako to gledamo u postotcima 71,3% ispitanika je ženskog spola, 28% ispitanika je muškog spola, dok je 0,7%, odnosno jedan ispitanik nije želio da odgovori na odgovori na ovo pitanje.

Dob

150 responses

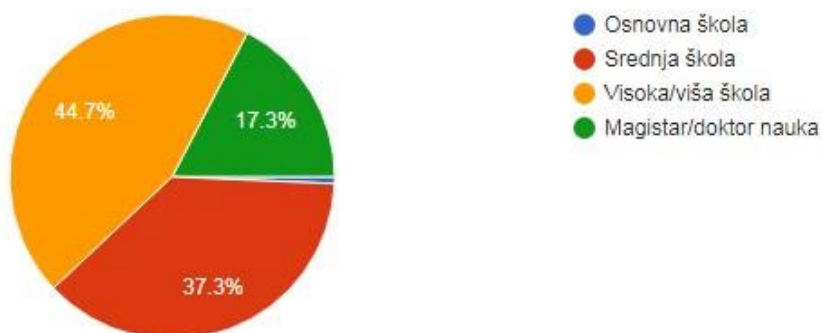

Grafikon 4: Dob

Na grafikonu broj 4 prikazali smo dob naših ispitanika. Ispitanici su mogli odabrati tri opcije. S obzirom na to da se istraživanje odnosilo na pripadnike društvene grupe mladih, oni su mogli odabrati opciju od 15 do 18 godina i to su ispitanici koji su maloljetni i koji još uvijek idu u srednju školu, zatim od 19 do 24 godine, u većini slučajeva to su osobe koje studiraju, i posljednja opcija je od 25 do 30 godina, u veći slučajeva to su osobe koje se već nalaze na tržištu rada i imaju neka iskustva. Na prvi odgovor imamo procenat od 17,3%. Populacija od 19 do 24 godina je bila najbrojnija i njen procenat iznosi 62,7%. I posljednji procenat od 20% pripada populaciji od 25 do 30 godina.

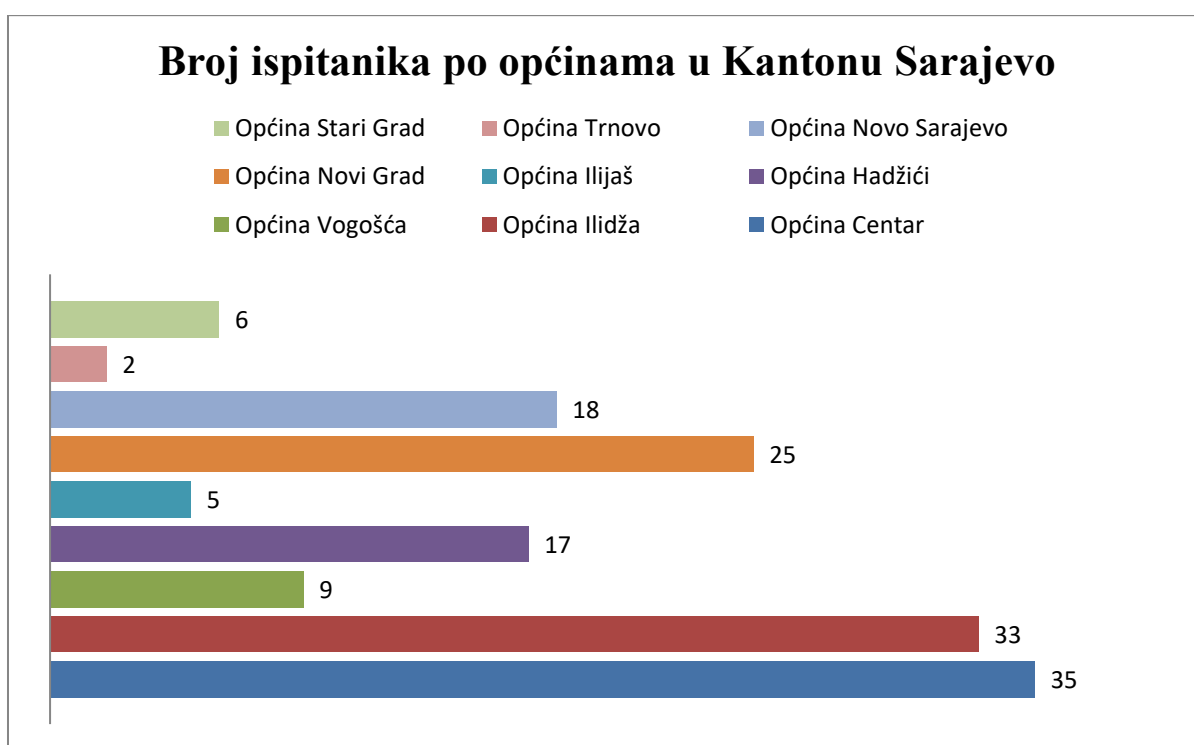
Obrazovanje?

150 responses

Grafikon 5: Obrazovanje

Na grafikonu broj 5 prikazani su odgovori na pitanja koji su obilježili ispitanici koji su učestvovali u istraživanju. Ispitanici su mogli odabrati sljedeće potencijalne odgovore: a) osnovna škola, b) srednja škola, c) visoka ili viša škola, d) magistar ili doctor nauka. Najveći procenat pripada ispitanicima koji su zabilježili visoka ili viša školu i on iznosi 44,7%. Nešto manji procenat od 37,3% pripada onima koji su obilježili drugi ponuđeni odgovor koji označava srednju školu. Magistar ili doktor je zabilježilo 17,3%, a najmanji procenat su oni s osnovnom školom i on iznosi 0,7%. S obzirom na to da je Bosna i Hercegovina, pa samim tim i Kanton Sarajevo područje u kojem je obavezna srednja škola, možemo zaključiti da se ispitanik koji je obilježio opciju “osnovna škola” još uvijek nalazi u obrazovanju.

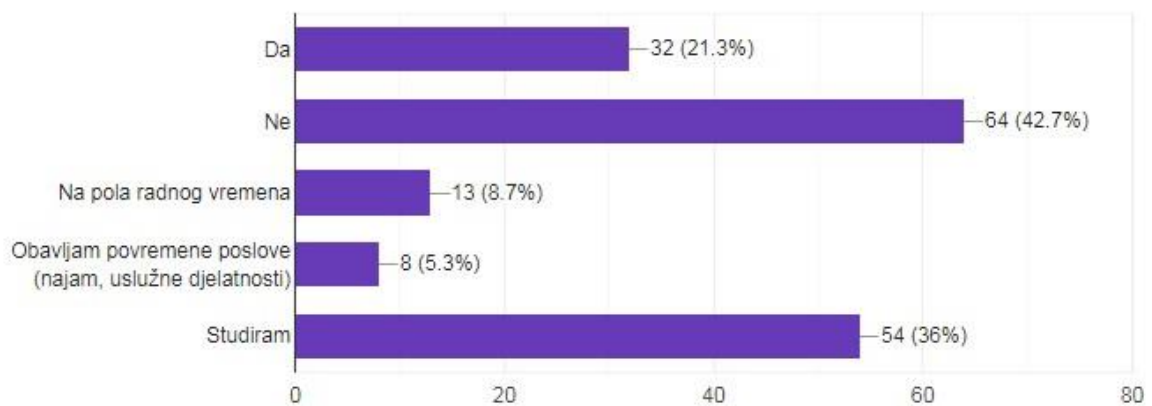
Grafikon 6: Broj ispitanika po općinama

Na grafikonu broj 6 predstavlja su rezultati jedinog otvorenog pitanja u ovoj anketi u kojem su ispitanici morali napisati iz kojeg mjesta dolaze. Budući da se istraživanje odnosilo na Kanton Sarajevo neophodno je navesti da Kanton Sarajevo obuhvata grad Sarajevo zajedno sa okolnim općinama. Tačnije to su općine: Centar, Stari Grad, Novi Grad, Novo Sarajevo, Vogošća, Ilidža, Hadžići, Ilijaš i Trnovo. Iz odgovora naših ispitanika možemo zaključiti da je istraživanje obuhvatilo sve općine u Kantonu Sarajevo. Brojčano 28 ispitanika je označilo da je iz Sarajeva, 16 ispitanika je označilo da je s Ilidže, 13 ispitanika je označilo da je iz Hadžića, 8 ispitanika je označilo da je iz Vogošće, 7 ispitanika je iz Hrasnice, 6 ispitanika s

Grbavice, 5 ispitanika imamo sa Alipašinog Polja. Po 4 ispitanika imamo s Dobrinje, Nedžarića, Dolac Malte i Ilijaša. Po tri ispitanika imamo iz Starog Grada, Sokolović Kolonije, Binježeva i Ciglana. Po dva ispitanika imamo iz: Dobroševića, Socijalnog, Vojničkog Polja, Čengić Vile, Vratnika, Trnova, Osjeka, Novog Sarajeva, Stupa i Mostarskog raskršća. Po jednog ispitanika imamo iz mjesta: Hrasno, Lužansko Polje, Aerodromsko naselje, Šip, Breka, Centar, Lješevno, Kovačići, Novi Grad, Pazarić, Park 1, Bistrik, Jezero, Pofalići, Otoka, Briješće i Buća Potok.

Da li ste zaposleni?

150 responses

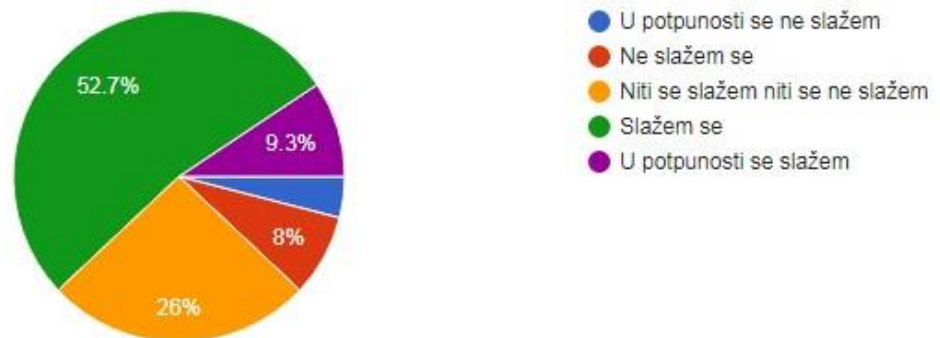
Grafikon 7: Zaposlenje

Na grafikonu broj 7 prikazan je odgovor na pitanje “Da li ste zaposleni?”. Ispitanici su mogli izabrati više odgovora s obzirom na to da u Kantonu Sarajevo veliki broj mladih istovremeno studira i radi. Najveći broj ispitanika je označio odgovor da je nezaposlen, u procentima 42,7% ispitanika. Očekivano, veliki broj ispitanika je označio odgovor da studira, tačnije njih 36%. Procentualno 21,3% ispitanika je reklo da j nezaposleno, nakon toga slijedi procenat od 8,7% ispitanika koji su zaposleni na pola radnog vremena. Najmanje ispitanika označilo je odgovor koji se odnosi na obavljanje povremenih poslova koje uključuje najamni rad i uslužne djelatnosti, tačnije njih 5,3%. Iz ovih odgovora možemo zaključiti da je većina ispitanika nezaposlena, što se svakako poklapa sa statističkim podacima iz Bosne i Hercegovine, al ii Kantona Sarajevo. Pored toga, u savremenom društvo prelaz iz adolescencije ka odraslosti je proces koji je produžen upravo zbog toga što je produžen obrazovni ciklus. Danas se većina mladih odlučuje za nastavak studija posebno u Kantonu

Sarajevo, budući da se radi o univerzitetском gradu. Pored toga imamo i one koji su zaposleni na pola radnog vremena ili koji rade povremene poslove i njih možemo svrstati u prekarne radnike kojih je u savremenom društvu sve više, a to svakako ne ide u prilog mladima koji za krajnji cilj imaju osamostaljivanje.

Smatrate li da je društvena grupa mladih najviše sklona devijantnim ponašanjima?

150 responses

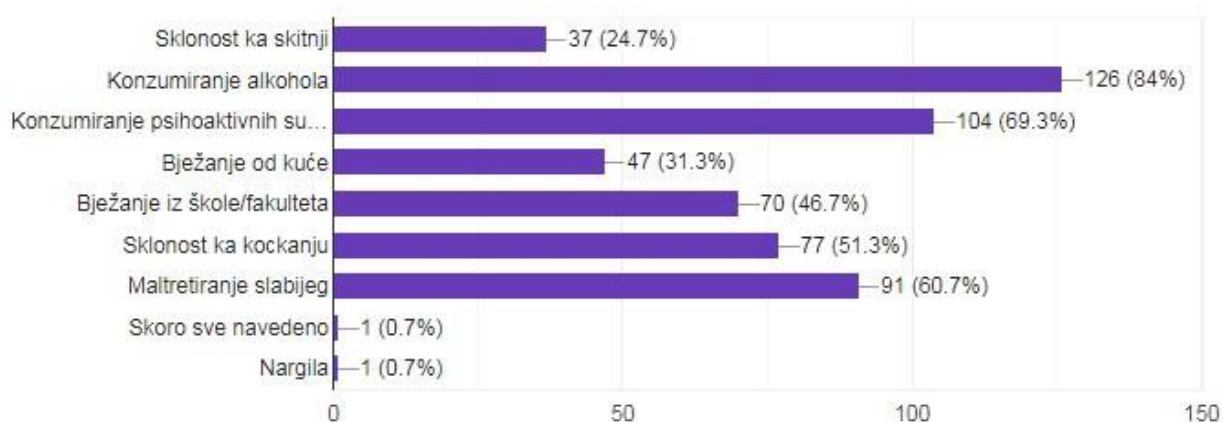

Grafikon 8: Sklonost devijantnom ponašanju

Na grafikonu broj 8 prikazani su odgovori na pitanje o sklonosti mladih ka devijantnim ponašanjima. Možemo uočiti da je dominantan odgovor “slažem se” sa 52,7%. Dakle više od polovina ispitanika se slaže da su mladi najviše sklone devijantnim ponašanjima. Veliki dio ispitanika nije izrazio svoje mišljenje na ovo pitanje pa se 26% ispitanika nije niti složilo niti ne složilo s ovom konstatacijom. Nakon toga slijede oni koji se u potpunosti slažu da su mladi najviše sklone devijantnim ponašanjima, tačnije njih 9,3%. Nešto manji postotak je onih koji se ne slažu s ovom tvrdnjom, tačnije njih 8%. Najmanje zabilježenih odgovora ima opcija “u potpunosti se ne slažem”, u postotcima je to 4% od ukupnog broja ispitanika. Iz ovih brojki možemo zaključiti da se ispitanici u većini slažu ili u potpunosti slažu s konstatacijom da su mladi kao društvena grupa najskloniji devijantnim ponašanjima. Ovakvi odgovori su bili i očekivani budući da se mladi nalaze u takvom okruženju da im je sve veoma lako dostupno i da takve pojave više nisu “tabu” već sasvim normalne, pa možda čak i prihvaćene.

Koji vidovi devijantnih ponašanja mladih su najčešće prisutni?

150 responses

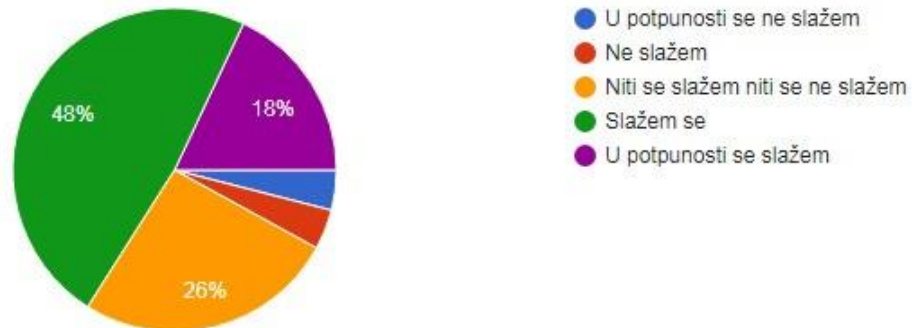
Grafikon 9: Vidovi devijantnog ponašanja

Sljedeće pitanje odnosilo se na najzastupljenije vidove devijantnih ponašanja mladih. Ispitanici su mogli izabrati više ponuđenih odgovora ili dopisati devijantna ponašanja za koje smatraju da su najčešća, a nisu navedena u anketnom upitniku. Na prikazanom grafikonu možemo uočiti da dominiraju dvije opcije, i to konzumiranje alkohola s 84% od ukupnog broja ispitanika i konzumiranje psihoaktivnih supstanci, sa 69,3% od ukupnog broja ispitanika. Nakon toga slijedi maltretiranje slabijeg sa 60,7%, sklonost ka kockanju 51,3%, bježanje iz škole/fakulteta 46,7%, bježanje od kuće sa 31,3% , sklonost ka skitnji sa 24,7%. Jedan ispitanik je u rubriku ostalo napisao da smatra da su skoro sva navedena devijantna ponašanja prisutna kod mladih, dok je jedan ispitanik naveo konzumiranje nargile kao jedan vid devijantnog ponašanja. Iz ovih postotaka možemo zaključiti da su najčešća devijantna ponašanja mladih konzumiranje alkohola i psihoaktivnih supstanci, što je i očekivano jer se ova navedena ponašanja vežu upravo za društvenu grupu mladih.

Smatrate li da mladi koji prekomjerno kockaju, konzumiraju alkohol i psihoaktivne supstance često čine krivična i nezakonita djela kako bi financirali takve aktivnosti?

150 responses

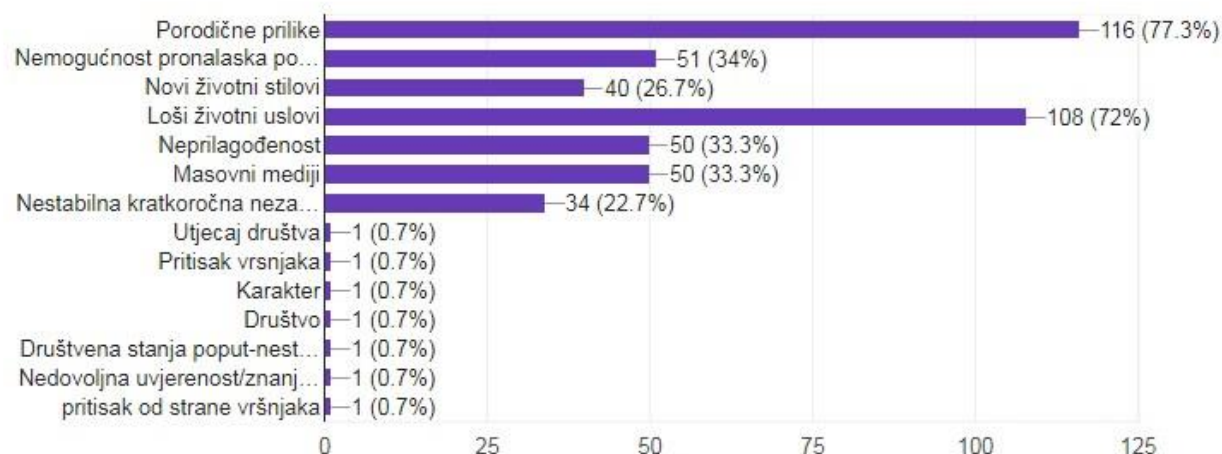

Grafikon 10: Finansiranje devijantnih aktivnosti

Kada je u pitanju činjenje devijantnih djela veoma često su potrebna određena finansijska sredstva kojim bi devijantna osoba omogućila ono što joj je potrebno, u ovom slučaju alkohol, psihoaktivne supstance i kockanje. Pitali smo ispitanike da li devijantne osobe čine nezakonita i krivična djela kako bi financirali devijantne aktivnosti. Na grafikonu dominira zelena boja, odnosno odgovor “slažem se” koji je odabralo tačno 48% ispitanika. Nakon toga slijedi postotak od 26% i to su oni ispitanici koji se nisu niti smatraju niti ne smatraju da devijanti čine kaznena djela kako bi financirali svoje aktivnosti. Pored ove dvije opcije prisutni su i oni koji se u potpunosti slažu s ovom tvrdnjom. Najmanje je onih koji se ne slažu ili u potpunosti ne slažu s ovom tvrdnjom i njih je po 4%. Iz navedenih odgovora možemo zaključiti da se ispitanici koji su učestvovali u ovom istraživanju smatraju da mladi koji prekomjerno kockaju, konzumiraju alkohol i psihoaktivne supstance često čine krivična i nezakonita djela kako bi financirali takve aktivnosti.

Po Vašem mišljenju, šta najviše utiče na pojavu devijantnih ponašanja?

150 responses

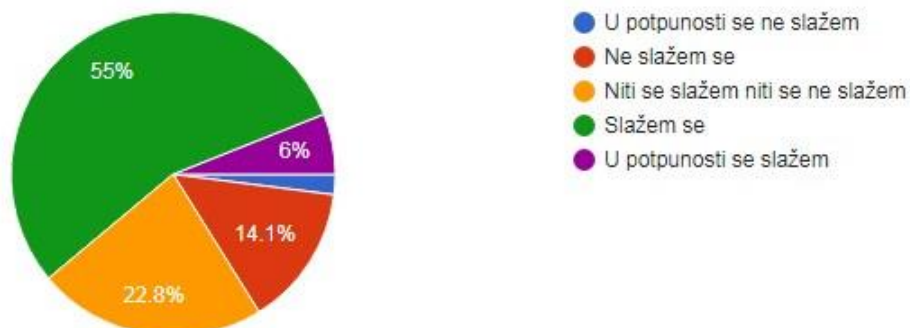

Grafikon 11: Uzroci devijantnog ponašanja

Sljedeće pitanje odnosilo se na to šta po mišljenju ispitanika najviše utiče na pojavu devijantnih ponašanja. Ispitanici su mogli izabrati više ponuđenih odgovora ili dopisati ono što smatraju da najviše utiče na pojavu devijantnih ponašanja, a nisu navedena u anketnom upitniku. Najdominatniji je odgovor porodične prilike kojeg je označilo čak 77,3% ispitanika, odmah nakon toga slijedi odgovor “loši životni uslovi” s nešto manjim postotkom od 72% od ukupnog broja ispitanika. Kada sagledamo ostale postotke možemo uočiti da je 34% ispitanika označilo odgovor “nemogućnost pronalaska posla”, a nešto manji broj njih, tačnije 33,3% označili su odgovor “neprikladnost” i “masovni mediji”. Najmanji broj ispitanika, njih 22,7% smatra da nestabilna nezaposlenost dovodi do pojave devijantnog ponašanja. Pored navedenih opcija, ispitanici su navodili da na pojavu devijantnih ponašanja utiče: društvo, pritisak vršnjaka, karakter, društvena stanja poput nestabilnog obrazovnog sistema, zdravstvene zaštite, političke devijacije zatim nedovoljno znanje u štetnost kako po tu osobu devijantnog ponašanja tako i po okolinu. Iz svih navedenih odgovora možemo zaključiti da ispitanici smatraju da stabilne porodične prilike mogu spriječiti pojavu devijantnog ponašanja. Svima nam je poznato da je porodica osnovna jedinica svakog društva i da je ona ključ opstanka. Nažalost, u globalnom društvu u kojem živimo porodica je doživjela svoj preobražaj i danas ne predstavlja ono što je bila ranije, ali njen značaj se nikako ne može umanjiti kada je u pitanju socijalizacija i dobar odgoj koji će svakako imati možda i presudnu ulogu da neku mladu osobu “odvрати” od činjenja devijantnih djela.

Smatrate li da nezaposlenost i nestabilna, kratkoročna zaposlenost utiču na pojavu devijantnog ponašanja?

149 responses

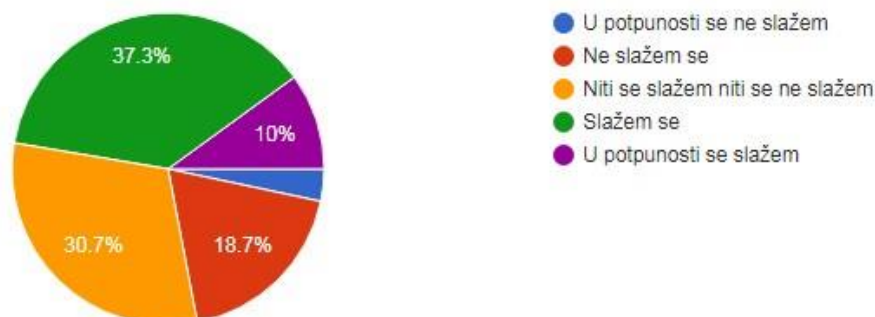

Grafikon 12: Uticaj nezaposlenosti i kratkoročne i nestabilne zaposlenosti na pojavu devijantnog ponašanja

Grafikon broj 12 odnosi se na pitanje o tome da li nezaposlenost i nestabilna, kratkoročna zaposlenost utiče na pojavu devijantnog ponašanja. Kao što vidimo dominira zelena boja, po tome možemo zaključiti da se više od polovine naših ispitanika, tačnije 55% njih slaže s tvrdnjom da nezaposlenost i prekarna zaposlenost utiču na pojavu devijantnih ponašanja. Nakon toga slijedi postotak od 22,8% onih koji se niti slažu niti ne slažu s navedenom tvrdnjom. U postotcima 14,1% ispitanika se ne slaže s činjenicom da nezaposlenost i prekarna zaposlenost imaju uticaj na pojavu devijantnog ponašanja, dok se 6% njih u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom. Najmanje je onih koji se u potpunosti ne slažu s konstatacijom, u postotcima samo 2%. Iz navedenih odgovora možemo zaključiti da ispitanici itekako smatraju da nezaposlenost i prekarna zaposlenost mogu imati uticaj na pojavu devijantnog ponašanja, s obzirom na to da se više od polovine njih složilo s ovom tvrdnjom. Ove odgovore možemo povezati sa prethodnim pitanjem u kojem je veliki broj ispitanika naveo da loši životni uslovi dovode do devijantnih ponašanja. Ako je osoba nezaposlena imat će previše slobodnog vremena koje će možda odlučiti iskoristiti tako da se ponaša devijantno kako bi iskazala svoje nezadovoljstvo. Isti je slučaj i s prekomernom zaposlenošću koja sa sobom nosi niz nestabilnosti, a samim tim gradi loše životne uslove koje predstavljaju odlično tlo za razvoj devijantnih ponašanja.

Smatrate li da nezaposlene mlade osobe češće kockaju, konzumiraju alkohol i psihoaktivne supstance?

150 responses

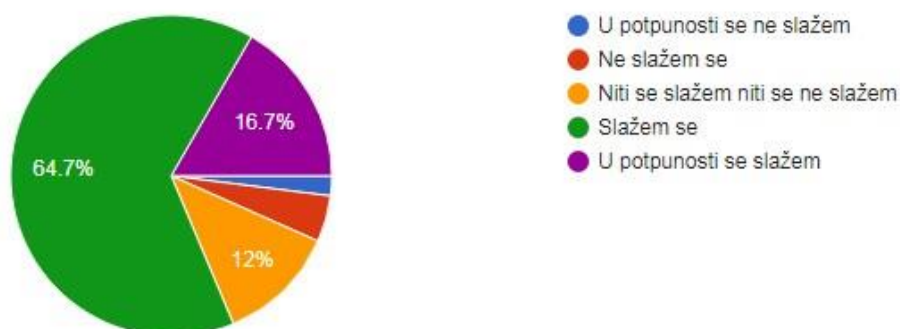

Grafikon 13: Nezaposleni mladi i kockanje, alkohol i psihoaktivne supstance

Sljedeće pitanje odnosilo se na to da li nezaposlene mlade osobe češće kockaju, konzumiraju alkohol i psihoaktivne supstance. Ovdje su mišljenja poprilično podijeljena pa imamo veoma male razlike i postotcima. Najveći postotak je onaj od 37,3% ispitanika koji se slaže s navedenom tvrdnjom, nešto manje njih, tačnije 30,7% se niti slaže niti ne slaže a tim da nezaposlene mlade osobe češće kockaju, konzumiraju alkohol i psihoaktivne supstance. Nakon toga slijede oni koji se ne slažu s navedenom tvrdnjom, njih 18,7%, zatim oni koji se u potpunosti slažu s navedenom tvrdnjom, tačnije njih 10%. Najmanje je onih koji se u potpunosti ne slažu, u postocima samo 3,3% od ukupnog broja ispitanika. Veliki broj istraživanja pokazala su da nezaposlenost zaista uzrokuje i više nego ozbiljne psihološke posljedice koje se ogledaju u tome što mlada osoba u stanju beznađa koje je izazvala nezaposlenost veoma često gubi svoj identitet, pa je samim tim i njeno psihičko i fizičko zdravlje ugroženo.

Smatrate li da se mladi zbog loših životnih uslova okreću devijantnim ponašanjima?

150 responses

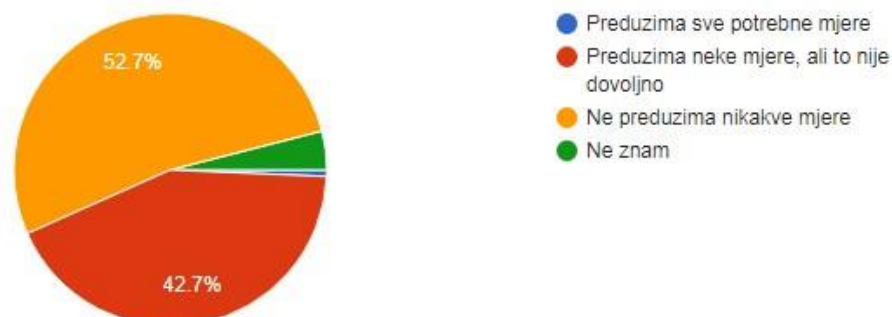

Grafikon 14: Loši životni uslovi i devijantna ponašanja

Na grafikonu broj 14 prikazani su odgovori ispitanika koji se odnose na povezanost loših životnih uslova i pojave devijantnog ponašanja. Na grafikonu možemo uočiti da dominira odgovor “slažem se” s čak 64,7% od ukupnog broja ispitanika, zatim slijedi postotak od 16,7% za odgovor “u potpunosti se slažem”. Nešto manje procenata zabilježio je tzv. neutralni stav s 12% od ukupnog broja ispitanika. Najmanje zabilježenih odgovora imale su opcije “ne slažem se” u postotcima 4,7%, odnosno opcija “u potpunosti se ne slažem” u postotcima 2%. Iz zabilježenih odgovora možemo zaključiti da je pojava devijantnog ponašanja itekako povezana s lošim životnim uslovima što su ispitanici i naveli kao jedan od najčešćih odgovara na pitanje koje se odnosilo na to koje su to pojave koje najčešće dovode do devijantnih ponašanja. Dakle, mladi su skloni okrenuti se devijantnom ponašanju zbog toga što ne uživaju u životnim uslovima kakve možda imaju njihovi vršnjaci, pa svoj spas ili utjehu pronalaze u djelima koji su “s one strane zakona”. Brojna istraživanja su pokazala da uslijed ekonomskih kriza dolazi do povećavanja krivičnih djela, a svima je poznato da su upravo mladi ti koji najviše bivaju pogođeni ekonomskom krizom budući da se nalaze u riziku i prelaznom periodu od mladih ka odraslosti.

Da li mislite da društvo preduzima sve potrebne mjere za sprječavanje devijantnih ponašanja?

150 responses

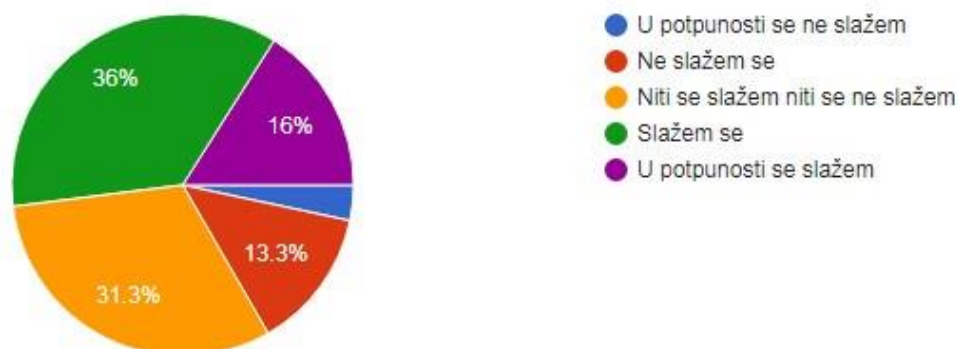

Grafikon 15: Mjere za sprječavanje devijantnih ponašanja

Sljedeće pitanje odnosilo se na društvo u kojem se devijantnost i javlja, odnosno da li društvo u kojem mladi žive preduzima sve potrebne mjere za sprječavanje devijantnih ponašanja. Na ovom grafikonu možemo uočiti dva dominantna odgovora. Svakako je dominantniji odgovor koji se odnosi na to da društvo ne preduzima nikakve mjere kako bi se spriječilo devijantno ponašanja. Ovaj odgovor zabilježilo je više od polovine naših ispitanika, tačnije 52,7% od ukupnog broja ispitanika. Nakon toga sljedi odgovor da društvo pružima neke mjere, ali to nije dovoljno da bi se spriječila pojava devijantnog ponašanja, u postotcima to iznosi 42,7%. Nekolicina ispitanika, tačnije njih 4% odlučilo se za neutralan odgovor, odnosno rekli su da ne znaju odgovor na ovo pitanje. Najmanje zabilježenih odgovora svakako je zabilježila prva opcija, odnosno oni koji smatraju da društvo preduzima sve potrebne mjere da bi se spriječila pojava devijantnog ponašanja, u postotcima to iznosi 0,7%, odnosno samo jedan ispitanik. Iz ovih odgovora možemo zaključiti da naši ispitanici smatraju da društvo u većini slučajeva ne preduzima nikakve mjere da bi se devijantno ponašanje spriječilo, ili preduzima određene mjere koje nisu dovoljne ili nisu adekvatno upotrebljene za ovu problematiku.

Smatrate li da je Kanton Sarajevo postao rizično mjesto za odrastanje mladih?

150 responses

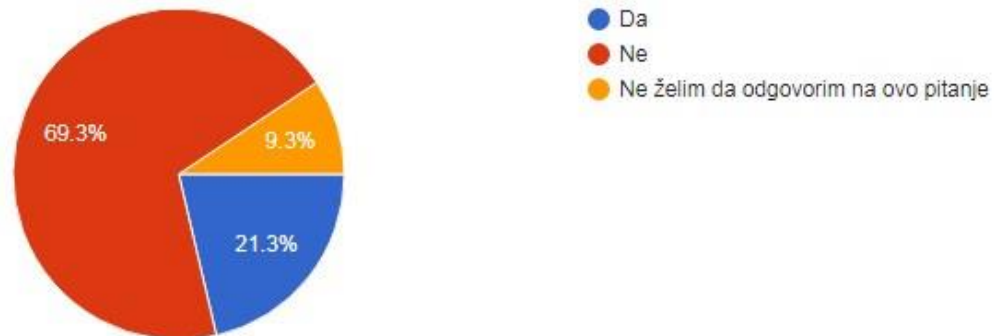
Grafikon 16: Kanton Sarajevo kao rizično mjesto za odrastanje mladih

Na sljedećem grafikonu prikazani su odgovori na pitanje da li je Kanton Sarajevo postao rizično mjesto za odrastanje mladih. Pogledamo li prikazani grafikon, možemo uočiti da se ispitanici baš i nisu složili kada je u pitanju ovaj stav. Ipak, najviša vrijednost odnosi se na odgovor “slažem se” s 36% od ukupnog broja ispitanika. S nešto manjim procentom slijedi neutralan stav, odnosno 31,3% ispitanika se niti slaže niti ne slaže sa stavom da je Kanton Sarajevo postao rizično mjesto za odrastanje mladih. Nakon toga slijedi opcije “u potpunosti se slažem” sa tačno 16%, odnosno opcija “ne slažem se s 13,3% od ukupnog broja ispitanika. Najmanji broj odgovora zabilježila je prva opcija, odnosno “u potpunosti se ne slažem” s 3,3% od ukupnog broja ispitanika. Svakako da postoji značajna razlika u tome da li ispitanici mladi žive u urbanijem ili ruralnijem području, jer je poznato da je stopa devijantnog ponašanja veća u urbanijim dijelovima jer je sve veoma lako dostupno. Što je neko područje kantona razvijenije, to je veći rizik da će se mladi okrenuti devijantnim i rizičnim ponašanjima s one strane zakona. Međutim, treba obratiti pažnju da uzroke devijantnih ponašanja ne možemo tražiti u urbanizaciji kao modernom društvenom procesu ako ne uključimo društveni i ekonomski položaj mladih koji žive na datom prostoru.

Da li se družite s osobama koja je sklona devijantnom ponašanju?

150 responses

Grafikon 17: Druženje sa devijantnom osobom

Sljedeće pitanje odnosilo se na osobno iskustvo vezano za devijantno ponašanje, pa su ispitanici odgovorili na pitanje da li se družite s osobom koja je sklona devijantnom ponašanju. Najdominantniji je odgovor da se ne družite s takvom osobom, u postotcima je to 69,3%. Ispitanika koji se družite s osobom koja je sklona devijantnom ponašanju ima 21,3%. Dio ispitanika, tačnije njih 9,3% nije želio odgovoriti na postavljeno pitanje. Iz svih navedenih odgovora možemo zaključiti da se većina mladih iz Kantona Sarajevo ne družite se osobama koje su sklone devijantnom ponašanju. Ono što predstavlja problem jeste činjenica da nekada ne možemo znati da li je neka osoba s kojom se družimo sklona devijantnom ponašanju ili nije, jer postoji veliki broj osoba koje sakrivaju svoj pravi identitet.

Kako biste se odnosili prema kolegi/ci koji/a je sklon/a devijantnom ponašanju?

149 responses

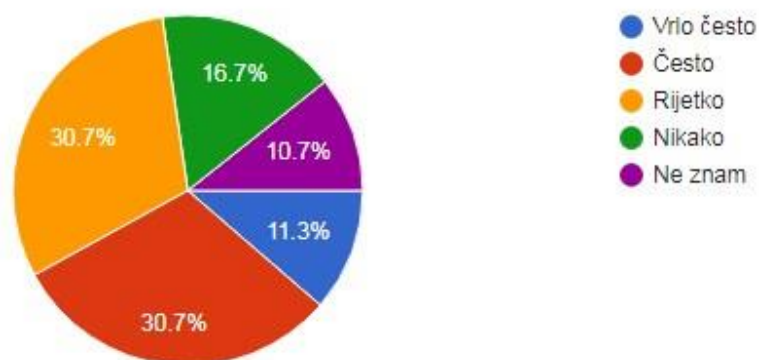
Grafikon 18: Odnos prema kolegi/ci koji/a je sklon/a devijantnom ponašanju

Sljedeće pitanje odnosilo se na odnos prema kolegi ili kolegici koji/a je sklon/a devijantom ponašanju, pa smo imali više ponuđenih odgovora. Najdominantniji odgovor je da bi se ispitane osobe družile s njim/njom kao i s ostalima, tačnije 40,9% od ukupnog broja ispitanih mladih osoba. Nakon toga slijedi odgovor koji je u potpunosti suprotan prethodnom, a to je da se ne bi družili s njim/njom nikako, sa 37,6% od ukupnog broja ispitanika. Zatim, 19,5% ispitanika reklo je da bi se družili s njim/njom samo kad moraju. Najmanje zabilježenih odgovora zabilježeni su odgovori “družio/la bi se s njim/njom zbog pritiska vršnjaka, sa 1,3%, odnosno “družio/la bi se s njim/njom iz straha” sa 0,7% od ukupnog broja ispitanika, tačnije samo jedan ispitanik je zabilježio ovaj odgovor. Treba imati na umu da vršnjaci veoma često mogu imati značajan utjecaj. Ako je mlada osoba povezana s osobama koje imaju pozitivne norme, odnosno norme koje su društveno prihvatljive, možemo očekivati da će osoba s kojom se druži prihvatiti takav sistem ponašanja. S druge strane, ako imamo osobu koja je sklona devijantnom ponašanju, i skladno s tim ima razvijene devijantne norme, možemo očekivati da će osobe iz njenog okruženja prihvatiti ili možda čak i usvojiti takav sistem ponašanja. Možemo zaključiti da su mladi veoma često podložni uticaju drugih osoba iz svog okruženja pa zbog toga veoma često mogu postati dijelom devijantnog svijeta. Mladi često imaju slabo razvijene veze s izvorima socijalizacije što ih čini dodatno rizičnim za devijantna ponašanja.

Koliko je pojava narkomanije prisutna u vašem okruženju?

150 responses

Grafikon 19: Prisutnost narkomanije

Sljedeće pitanje odnosilo se na to koliko je pojava narkomanije prisutna i okruženju naših ispitanika. Na ovom grafikonu možemo uočiti dvije iste vrijednosti. Ispitanika koji su istakli da je pojava narkomanije često prisutna u njihovom okruženju ima 30,7%, dok isti broj

ispitanika ističe da je pojava narkomanije u njihovom okruženju veoma rijetka. U postotcima, njih 16,7% smatra da narkomanija nije prisutna u njihovom okruženju, odnosno 11,3% njih smatra da je narkomanija veoma često prisutna u okruženju u kojem se kreću. Najmanje zabilježenih odgovora ima opcija “ne znam” sa 10,7% od ukupnog broja ispitanika. Opet ovi odgovori zavise od razvijenosti određenog područja u Kantonu Sarajevo, odnosno dostupnosti psihoaktivnih supstanci. Treba imati na umu da je područje Balkana poznato kao transportno područje, u kojem se droga prebacuje s istoka na zapad. Neophodno je uvažiti činjenici da dio tih droga ostaje i u Bosni i Hercegovini. Najčešće se radi o kanabisu, kokainu, heroinu i slično. Budući da je Kanton Sarajevo najrazvijeniji kanton u Bosni i Hercegovini, broj krivičnih djela koji su povezani s narkomanijom je najveći, stoga nikako ne treba izostaviti činjenicu da je pojava narkomanije u ovom kantonu itekako prisutna, i nikako ne smije biti zanemarena niti od strane društva, niti od strane nadležnih organa koji su dužni sigurnosnu situaciju držati pod kontrolom.

Da li konzumirate alkohol?

150 responses

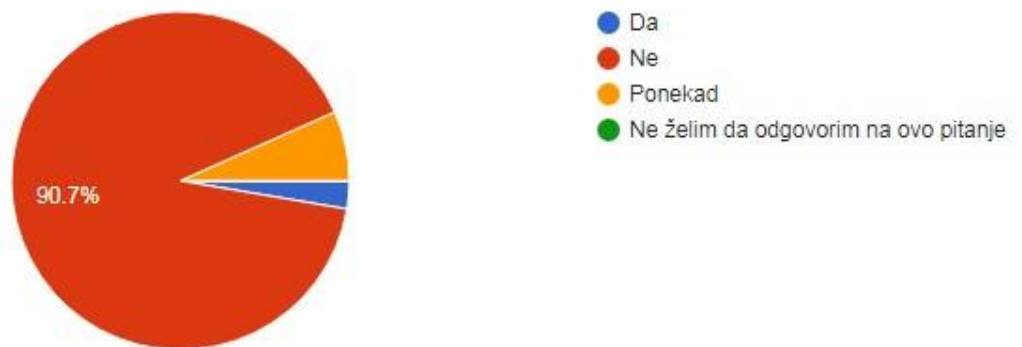
Grafikon 20: Konzumiranje alkohola

Na grafikonu 20 prikazani su odgovori o osobnom stavu naših ispitanika o konzumiranju alkohola. Najdominantniji odgovor je svakako odgovor da njih 61,3% ne konzumira alkohol. Zatim njih 21,3% istaklo je da konzumiraju alkohol ponekad, odnosno njih 17,3% reklo je da konzumira alkohol. Nemamo nijednu osobu koja nije željela odgovoriti na ovo pitanje. Ono što je zabrinjavajuće jeste činjenica da imamo zabilježeno da maloljetne osobe, odnosno osobe koje su u kategoriji od (15-18) ponekad konzumiraju alkohol, ili konzumiraju alkohol, što predstavlja negativnu sliku u našem društvu jer bi alkohol trebao biti zabranjen maloljetnim osobama. Po zakonu za mlađe od 18 godina alkohol je ilegalan i zbog toga

nadležni organi u Kantonu Sarajevu posebnu pažnju trebaju skrenuti na ovaj problem budući da je alkohol štetan i svako društveno odobravanjem mlađim osobama da ga konzumiraju je neprihvatljivo, a u krajnjem slučaju i opasno. Jasno je da mladi imaju izražene želje za konzumiranje nečega što je zabranjeno, ali treba imati na umu da ne postoji sigurna doza alkohola za maloljetnike, jer nekada i “mala” doza može izazvati ovisnost, ali i zdravstvene poteškoće. Pored toga, mladi pod dejstvom alkohola veoma često mogu izraziti agresivna ponašanja, ali i vožnja u alkoholiziranom stanju, rizični spolni odnosi i slično.

Da li konzumirate psihoaktivne supstance?

150 responses

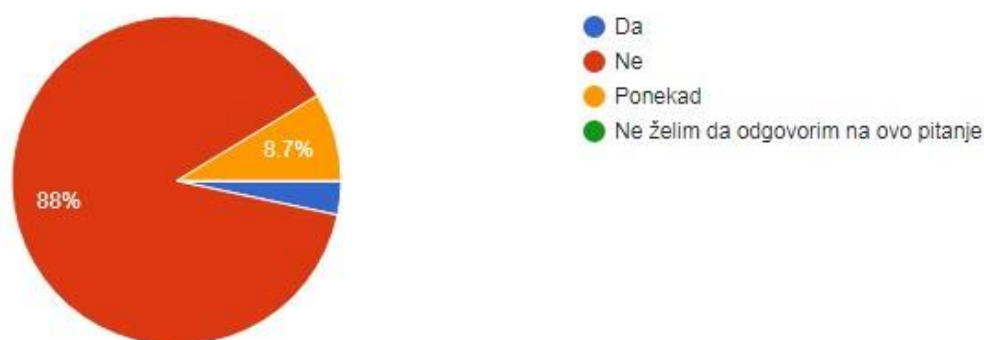

Grafikon 21: Konzumiranje psihoaktivnih supstanci

Na grafikonu broj 21 prikazani su odgovori o osobnom stavu naših ispitanika o konzumiranju psihoaktivnih supstanci. Najdominantniji odgovor je svakako odgovor da njih 90,7% ne konzumira psihoaktivne supstance. Zatim njih 6,7% istaklo je da konzumira psihoaktivne supstance ponekad, odnosno njih 2,7% reklo je da konzumira psihoaktivne supstance. Nemamo nijednu osobu koja nije željela odgovoriti na ovo pitanje. Iz ovog grafikona možemo zaključiti da većina ispitanika ne konzumira psihoaktivne supstance što je veoma pohvalno. Nažalost, ono što je zabrinjavajuće jeste da iako u statistici imamo mali broj onih koji konzumiraju psihoaktivne supstance, od njih je 2,8% njih koji ponekad ili intenzivno konzumiraju psihoaktivne supstance, a statistički se nalaze u rubric s maloljetnim osobama, odnosno u kategoriji u dobnom rasponu od 15 do 18 godina.

Da li kockate? (uključuje klađenje, igranje binga, lutrije i slično)

150 responses

Grafikon 22: Kockanje

Na grafikonu broj 22 prikazani su odgovori o osobnom stavu naših ispitanika o kockanju, uključujući klađenje, igranje binga, lutrije i slično. Najdominantniji odgovor je svakako da njih 88% ne kocka. Zatim njih 8,7% istaklo je da ponekad kocka, odnosno njih 3,3% reklo je da kocka. Nemamo nijednu osobu koja nije željela odgovoriti na ovo pitanje. Ako detaljno sagledamo statistiku, možemo uočiti da nema maloljetnih osoba koje kockaju, a da je zaista veliki broj onih koji je izrazio negativan stav prema ovoj pojavi.

7.4. Zaključna interpretacija rezultata anketnog istraživanja

Nakon obavljene ankete došli smo do zaključaka koji će nam na kraju pomoći da odredimo da li su naše postavljene hipoteze na početku rada prihvaćene ili odbačene. Pitanja u anketi odnosila su se na rizična ponašanja, društvo rizika i osobno viđenje devijantnih ponašanja. Iz općih pitanja o ispitanicima osvrnula bi se na nezaposlenost koja je i više nego izražena. To se svakako dešava i zbog toga što je prelaz iz adolescencije u odraslost produžen, pa zbog toga imamo veliki postotak mladih ljudi koji se još ne nalaze na tržištu rada jer se još uvijek nalaze u obrazovanju. Pored nezaposlenosti bavili smo se i prekarnom zaposlenošću koja itekako ima uticaj na pojavu devijantnih ponašanja zbog toga što se mladi nalaze u beznadežnoj situaciji, suočeni su s lošim životnim uslova i spas vide u devijaciji. Loši životni uslovi i višak slobodnog vremena su idealno tlo za razvoj devijantnog ponašanja kod mladih. Pored toga nezaposlena mlada osoba zbog učestale nezaposlenosti veoma često gubi svoj identitet, sklona je različitim psiholoških problema što u konačnici dovodi do devijantnog ponašanja, a u

najgorem scenariju do suicidalnih misli. Kroz process globalizacije svijet je pogođen velikom ekonomskom krizom koja je eskalirala naročito u tranzicijskim zemljama kakva je Bosna i Hercegovina. Možemo zaključiti da su ekonomska kriza i devijantna ponašanja u uzročno-posljedičnoj vezi, jer povećavanjem ekonomske krize, povećava se i broj kaznenih djela. Posebnu pažnju posvetili smo uzročnicima pojave devijantnog ponašanja, jer upravo njihovim poboljšanjem dovest ćemo do smanjenja ovih pojava. Porodica koja je najvažniji faktor za odrastanje mladih uslijed procesa globalizacije doživjela je svoj preobražaj i danas ne predstavlja ono što je bila ranije, ali njen značaj se nikako ne može umanjiti kada je u pitanju socijalizacija i dobar odgoj koji će svakako imati možda i presudnu ulogu da neku mladu osobu “odvrati” od činjenja devijantnih djela. Iz ankete možemo zaključiti da mladi u Kantonu Sarajevo i pored lake dostupnosti alkohola, psihoaktivnih supstanci i kockanja nisu izrazito skloni ovim radnjama, ali u isto vrijeme je zabrinjavajuće što je anketa pokazala da određeni postotak mladih upražnjava ove radnje svakodnevno ili ponekad. Kao generalni zaključak obrađene ankete možemo reći da je Kanton Sarajevo postao rizično mjesto za odrastanje mladih, jer se na devijantna ponašanja više ne gleda kao nešto što nije normalno, već upravo suprotno, na neki način se prihvataju ili zanemaruju. Ono što je još zabrinjavajuće jeste da društvo u većini slučajeva ne preduzima nikakve mjere da bi se devijantno ponašanje spriječilo, ili preduzima određene mjere koje nisu dovoljne ili nisu adekvatno upotrebljene za područje u kojem se javljaju.

8. Zaključak

Rizici nastali u savremenom društvu ne mogu se vezati samo za pojedinca, grupu ili jedno društvo, a pojavom modernizacije oni su mnogo širi i zahvaćaju cjelokupno svjetsko društvo. Generalna hipoteza glasila je “Društveni rizici u savremenom društvu potiču mlade na devijantna ponašanja.” S novim društvenim rizicima nastaju i brojni problemi s kojima savremeno društvo mora da se nosi. Težnja ka globalizaciji i modernizaciji dovodi do pojave rizika, ali u društvu u kojem je sve okarakterisano kao “rizično” ne postoji mogućnost njihovog izbjegavanja, već direktnog suočavanja s njima. Savremena društva se moraju suočiti s novim rizicima koja nisu bila prisutna u ranijim društvenim poretcima. Kroz analizu sadržaja i empirijsko istraživanje došli smo do zaključka da je generalna hipoteza potvrđena, odnosno da društveni rizici koji se javljaju u savremenom društvu značajno utiču na pojavu devijantnih ponašanja. Mladi zbog nesuglasja između savremenog i tradicionalnog imaju problema da sistem vrijednosti i normi prilagode takvom stanju. Zbog toga dolazi do krize identiteta koja dovodi do devijantnih ponašanja. Pored generalne hipoteze imali smo i sporedne hipoteze koje ćemo također analizirati. Prva pojedinačna hipoteza glasila je “Socijalizacija mladih odvija se u nestabilnim uslovima, jer se društvene norme koje usmjeravaju tranziciju mladih u svijet odraslih radikalno mijenjaju”. Kroz analizu sadržaja posebna pažnja obraćena je na tranziciju mladih u svijet odraslih koja je potpuno drugačija nego ranijih godina. Razlika leži u tome da se obrazovni ciklus produžio pa je tako taj process na neki način stagniran, a zbog toga je i socijalizacija stekla neki novi oblik i dobila nove uloge. Neminovno je da se socijalizacija kao proces dešava u veoma neizvjesnim uslovima i društvo se suočava s nizom poteškoća kako bi mladi dobili adekvatnu sliku u normama i vrijednostima koje trebaju poštovati. Iz svega navedenog možemo zaključiti da je prva postavljena pojedinačna hipoteza potvrđena. Nakon nje slijedi hipoteza koja je povezana s prethodnom i glasi “Mladi su nedovoljno integrisani u društvo zbog pojave društvenih rizika.” Novi društveni rizici mogu nastajati iz različitih nesigurnosti, između ostalih to može biti nesigurnost posla, zdravlja, i slično. Prijelazni period mladih iz školskih klupa u odraslost izaziva niz poteškoća s kojima mladi ne znaju kako da se nose na pravi način. Neophodno je poboljšati kvalitetu života mladih u Kantonu Sarajevo. Fokus se treba staviti na poboljšavanje perspektiva života mladih kroz različite edukacijske programe koji će pomoći mladima kod prevencije rizičnih ponašanja, te uspostavljanje učinkovitog sistema koji će predvidjeti i na kraju upravljati rizicima. Neminovno je da devijacije postoje u svakom društvu, ali pažnju

treba umjeriti ka gradnji pozitivnih devijacija koje će im pomoći da izgrade bolje društvo i unaprijede društvene tokove. Potrebno je da poboljša aktivizam kod mladih u svakom polju, a posebno kada su u pitanju rizična ponašanja. Neophodno je podići svijet mladih i ukazati na negativne posljedice devijantnih ponašanja, a to je moguće samo ako se bavimo ovom temom kroz naučni i teorijski rad. Kroz anketu i analizu sadržaja došli smo da zaključka da je postavljena hipoteza potvrđena. Sljedeća posebna hipoteza glasila je “Osposobljavanje mladih za preuzimanje trajnih društvenih uloga traje relativno dugo.” Kao što smo već naveli process prelaska iz adolescencije u odraslost je process koji je promijenjen i produžen, samim tim mladi nisu sposobni preuzeti društvene uloge. Proces preuzimanja društvenih uloga u savremenom tranzicijskom društvu je dugotrajan process jer su mladi financijski ovisni od svojih roditelja i nemaju mogućnost da na pravi način preuzmu i prihvate adekvatne trajne društvene uloge. Kroz rad posebna pažnja posvećena je devijantnim ponašanjima koja se ogledaju kroz konzumiranje psihoaktivnih supstanci, alkohola, ali i kockanja. Zbog toga sljedeća hipoteza glasi “Mladi se zbog prekomjernog konzumiranja alkohola i psihoaktivnih supstanci nalaze u zdravstvenom riziku.”. Kroz analizu sadržaja došli smo do podataka da nedozvoljene supstance i rizične radnje itekako utiču na zdravlje mladih. U početku takva ponašanja kod mladih izazivaju uzbuđenje, ali kasnije veoma često prerastaju u ovisnosti s kojima se jako teško boriti. Stoga, možemo zaključiti da je postavljena hipoteza prihvaćena. Posljednja posebna hipoteza glasi “Nezaposlenost i prekarna zaposlenost dovode do pojave devijantnih ponašanja”. Posebna pažnja ovoj problematici posvećena je u empirijskom istraživanju, ali i u analizi sadržaja. Kroz anketu naši ispitanici izrazili su mišljenje da nezaposlenost i prekarna zaposlenost itekako utiču na pojavu devijantnih ponašanja zbog toga što mladi u takvim okolnostima nemaju adekvatne životne uslove i zbog toga su skloniji činjenju devijantnih djela. Zbog toga dolazimo do zaključka da je posljednja posebna hipoteza prihvaćena. Tranzicijsko društvo sa sobom nosi niz poteškoća koje se najviše odražavaju na mlade, njihovu neprilagođenost u društvenom sistemu, zbog toga se javljaju socijalno patološke pojave kojima je potrebno posvetiti više pažnje kako bi došlo do njihovog smanjenja. Na kraju rada postavlja se pitanje *“Da li se problemi koji mladi danas predstavljaju u društvu pretežno svode na nepostojanje integracije u aktuelno društvo?”*

9. Litaratura

- [1] Ajduković, M. (2008). *Socijalni problem i socijalni rizici i suvremeni socijalni rad*. [internet]. Dostupno na: <http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/viewFile/791/726>. Pristupljeno: [25.03.2021].
- [2] Bašić, J., Ferić, M. (2004). *Djeca i mladi u riziku – rizična ponašanja*. U: Bašić, J., Koller-Trbović, N., Uzelac, S. (ur.) (2004): *Poremećaji u ponašanju: pristupi i pojmovna određenja*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- [3] Bilić, N. (2014). *Nezaposlenost mladih – ekonomski, politički i socijalni problem s dalekosežnim posljedicama za cjelokupno društvo*. [internet]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/195539>. Pristupljeno: [25.02.2021].
- [4] Beck, U. (2001). *Rizično društvo*, Zagreb: Filip Višnjić.
- [5] Brezovec, E., Bing, A. i Šršen, A. (2018). *Iskustvo i značenje rizika suvremenog društva*. [internet]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/200466>. Pristupljeno: [14.03.2021].
- [6] Bodiroga-Vukobrat, N., Pošćić, A., Martinović, A. (2016). *Precarious Times, Precarious Work: Lessons from Flexicurity*. U.: *Contemporary Developments in International Law, Essays in Honour of Budislav Vukas* (ur. R. Wolfrum, M. Seršić, T.M. Šošić), Brill Nijhoff, Leiden, Boston.
- [7] Bouillet, D. (2007). *Mladi i psihoaktivne supstance: eksperimentiranje ili put ka ovisnosti*. [internet]. Dostupno na: <http://idiprints.knjiznica.idi.hr/428/>. Pristupljeno: [14.03.2021].
- [8] Chauvin, B. J. (2014). *Mladi obrazovani i nezaposleni: Zašto je nezaposlenost mladih tako visoka u BiH i kako je riješiti*. Sarajevo: Institut za razvoj mladih Kult.
- [9] Čekić, E. (2015). *Normalno i devijantno u ponašanju ljudi psihološki aspekt*. Sarajevo: Institut za naučnoistraživački rad i razvoj Univerzitetskog kliničkog centra Sarajevo.
- [10] Centar za sigurnosne studije (2014). *Studija o organizovanom kriminalu u Bosni i Hercegovini*. [internet]. Dostupno na: https://www.css.ba/wp-content/uploads/2011/06/OrganizKrim_BHS.pdf?fbclid=IwAR3IzLDQjpls nh3qp6rkV_Ur5jCmesL1gZJaZixncfsk-ZYGdCPlhZatMp4. Pristupljeno: [07.06.2021].

- [11] Čorak, D., Krnić, D. i Modrić, I. (2013). *Kocka i mladi*. [internet]. Dostupno na: https://mup.gov.hr/UserDocsImages/Publikacije/Kocka_i_mladi.pdf. Pristupljeno: [26.05.2021].
- [12] Dimitrijević, B. (2007). *Narkomanija kod mladih*. [internet]. Dostupno na: <https://www.stetoskop.info/zdravlje-mladih/narkomanija-kod-mladih>. Pristupljeno: [13.04.2021].
- [13] Gidens, E. (1998). *Posledice modernosti*. Beograd: Filip Višnjić.
- [14] Harabajsa, A. (2020). *Rizična ponašanja djece i mladih*. [internet]. Dostupno na: <https://www.zajednica-susret.hr/vijesti/item/320-rizicna-ponasanja-djece-i-mladih.html>. Pristupljeno: [14.03.2021].
- [15] Hruška, H. (2020). *Utjecaj teorije etiketiranja na razvoj devijantnog ponašanja*. [internet]. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/hrstud:2505/datastream/PDF/view>. Pristupljeno: [20.04.2021].
- [16] Ignjatović, Đ. (2011). *Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta*. [internet]. Dostupno na: http://www.ius.bg.ac.rs/crimenjournal/articles/Crimen_002-2011/Crimen_002-2011_02.Ignjatovic.pdf. Pristupljeno: [21.04.2021].
- [17] Ilišin, V. i Radin, F. (2007). *Mladi: problem ili resurs*. [internet]. Dostupno na: <https://core.ac.uk/download/pdf/53108996.pdf#page=13>. Pristupljeno: [02.03.2021].
- [18] Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2017.) *Generacija osujećenih- mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*. 1. Izdanje. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.
- [19] Ilišin, V. (2017). *Uvod: Konceptualni okvir istraživanja*. [internet]. Dostupno na: <http://www.crosbi.znanstvenici.hr/datoteka/925532.1.pdf>. Pristupljeno: [22.03.2021].
- [20] Ilišin, V. (2020). *Neki problem društvene integracije mladih u Hrvatskoj*. [internet]. Dostupno na: <https://tripalo.hr/wp-content/uploads/2020/01/Socijalno-demografska-reprodukcija-Hrvatske-171-234.pdf>. Pristupljeno: [09.06.2021].
- [21] Jovović, I. (n.d). *Utjecaj narkomanije na porast izvršenja krivičnih djela*. [internet]. Dostupno na: <https://www.ceps.edu.ba/Files/DIT/Godina%203%20Broj%201/9.pdf?ver=1>. Pristupljeno: [14.04.2021].

- [22] Jugović, A. (2002). *Društvena patologija i normalnost: teorijske i praktične perspektive*. Beograd: Službeni glasnik.
- [23] Jugović, A. (2004). Rizična ponašanja omladine u Srbiji. U: Mihailović, S. (ur.) *Mladi izgubljeni u tranziciji*. Beograd: Centar za proučavanje alternativa, str. 177-203.
- [24] Jugović, A. (2009). *Teorija društvene devijantnosti*. Beograd: Službeni glasnik.
- [25] Jugović, A. (2014). *Zapisi iz anomije*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- [26] Kozić, F. (2018). *Društvo rizika ili rizična društva*. [internet]. Dostupno na : <http://www.odrzavanje.unze.ba/zbornici/2018/046-O18-040.pdf>. Pristupljeno: [15.03.2021].
- [27] Kozjak, A. (2018). *Primarna socijalizacija i devijantno ponašanje mladih*. [internet]. Dostupno na: <https://repositorij.hrstud.unizg.hr/islandora/object/hrstud%3A1888/datastream/PDF/view>. Pristupljeno: [15.03.2021].
- [28] Kukić, S. (2004). *Sociologija teorije društvene strukture*. Sarajevo: Sarajevo Publishing.
- [29] Macgill, S. M., i Siu, Y. L. (2004). *The nature of risk*. *Journal of Risk Research*. [internet]. Dostupno na: 10.1080/1366987042000176253. Pristupljeno: [15.03.2021].
- [30] Matić, R. (2003.) *Društvena promocija bezakonja- uvod u sociologiju devijantnosti*, 1. izdanje, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- [31] Milosavljević, B. (1997). *Socijalna patologija i društvo*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- [32] Milosavljević, M. (2003). *Devijacije i društvo*. Beograd: Draganić.
- [33] Mojić, D. i Jeličić, A. (2019). *Mladi i mentalno zdravlje u rizičnom društvu - uticaj nesigurnosti na tržištu rada*. [internet]. Dostupno na: <https://scindeks.ceon.rs/Article.aspx?artid=0085-63201901160M>. Pristupljeno: [26.04.2021].
- [34] Nikolić-Ristanović, V. i Konstantinović-Vilić, S. (2018). *Kriminologija*. Beograd: Izdavačko-grafičko preduzeće „Prometej“.

- [35] Omerbegović, S. (2014). Utjecaj globalizacije na ponašanja djece i mladih. [internet]. Dostupno na: <https://casopis.fmpe.edu.ba/images/casopis/12/12-6.pdf>. Pristupljeno: [10.06.2021].
- [36] Singer, M. i Mikšaj-Todorović, Lj. (1993). *Delikvencija mladih*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- [37] Starčević, M. (2014). *Prekarni rad i nemogućnost prekarne klase*. [internet]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/190902>. Pristupljeno: [30.03.2021].
- [38] Standing G. (2011). *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: Bloomsbury Academic.
- [39] Strategija razvoja Kantona Sarajevo 2021-2027. (2020). *Strateška platforma*. [internet]. Dostupno na: https://zpr.ks.gov.ba/sites/zpr.ks.gov.ba/files/strategija_razvoja_ks_2021-2027._strateska_platforma_nacrt_prosirena_verzija_0.pdf. Pristupljeno: [26.04.2021].
- [40] Prism Research. (2017). *Socio-ekonomske percepcije mladih u BiH*. [internet]. Dostupno na: http://www.undp.org/content/dam/bosnia_and_herzegovina/docs/Publications/Socio-ekonomske%20percepcije%20mladih%20u%20BiH_BHS_priprema.pdf. Pristupljeno: [18.03.2021].
- [41] Raistrick D. i Davidson R. (1985). *Alcoholism and Drug Addiction*. Edinburgh.
- [42] Ricer, Dž. (2009): *Savremena sociološka teorija i njeni klasični koreni*. Beograd: Službeni glasnik
- [43] Trbović, N. i Žižak, A. (2012). *Problemi u ponašanju djece i mladih i odgovori društva: višestruke perspektive*. Dostupno na: <https://core.ac.uk/reader/14451940>. Pristupljeno: [18.03.2021].
- [44] Turčilo, L., Osmić, A., Kapidžić, D., Šadić, S., Žiga, J. i Dudić, A. (2018/2019). *Studija o mladima Bosna i Hercegovina*. Sarajevo: Friedrich-Ebert-Stiftung e.V.
- [45] Vrcelj, S. i Zloković, J. (2010). *Rizična ponašanja djece i mladih*. [internet]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/59618>. Pristupljeno: [18.03.2021].

- [47] Vuko, J. (2016). *Odnos rizičnog i delinkventnog ponašanja adolescenata i roditeljskog ponašanja*. [internet]. Dostupno na: <https://core.ac.uk/download/pdf/198059717.pdf>. Pristupljeno: [18.03.2021].
- [48] Vukoje, J. (2012). Osnovne funkcije savremene porodice. [internet]. Dostupno na: <http://svarog.nubl.org/wp-content/uploads/2014/12/Jovan-VUKOJE-OSNOVNE-FUNKCIJE-SAVREMENE-PORODICE.pdf>. Pristupljeno: [09.06.2021].
- [49] Zloković, J. i Vrcelj, S. (2010). *Rizična ponašanja djece i mladih*. [internet]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/89842>. Pristupljeno: [26.04.2021].
- [50] Zrinski, P. (2017). *Povezanost problematičnog kockanja mladih i njihovog doživljaja roditeljskog ponašanja*. [internet]. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/885011.Diplomski_-_zavrna_verzija.pdf. Pristupljeno: [19.05.2021].

10. Popis tabela i grafikona

Tabela 1: Starosna struktura u Kantonu Sarajevo	9
Tabela 2: Osnovni tipovi društvene devijantnosti	21
Tabela 3: Prikaz apsolutnih vrijednosti i postotaka ispitanika koji su najmanje jednom iskazali određena rizična i delinkventna ponašanja pojedinih subskala	23
Tabela 4: Prikaz apsolutnih vrijednosti i postotaka ispitanika koji su najmanje jedanput iskazali određena rizična i delinkventna ponašanja pojedinih čestica	23
Grafikon 1: Nezaposlenost i mladi u životnoj dobi od 15 do 30 godina	27
Tabela 5: Prelazak iz škole/fakulteta u (ne)zaposlenost u Bosni i Hercegovini	27
Tabela 6: Nezaposlene osobe od 15-30 godina starosti u Kantonu Sarajevo	28
Grafikon 2: Broj zloupotrebe opojnih droga na području Bosne i Hercegovine	34
Grafikon 3: Spol	39
Grafikon 4: Dob	40
Grafikon 5: Obrazovanje	40
Grafikon 6: Broj ispitanika po općinama	41
Grafikon 7: Zaposlenje	42
Grafikon 8: Sklonost devijantnom ponašanju	43
Grafikon 9: Vidovi devijantnog ponašanja	44
Grafikon 10: Finansiranje devijantnih aktivnosti	45
Grafikon 11: Uzroci devijantnog ponašanja	46
Grafikon 12: Uticaj nezaposlenosti i kratkoročne i nestabilne zaposlenosti na pojavu devijantnog ponašanja	47
Grafikon 13: Nezaposleni mladi i kockanje, alkohol i psihoaktivne supstance	48
Grafikon 14: Loši životni uslovi i devijantna ponašanja	49
Grafikon 15: Mjere za spriječavanje devijantnih ponašanja	50
Grafikon 16: Kanton Sarajevo kao rizično mjesto za odrastanje mladih	51
Grafikon 17: Druženje sa devijantnom osobom	52
Grafikon 18: Odnos prema kolegi/ci koji/a je sklon/a devijantnom ponašanju	52
Grafikon 19: Prisutnost narkomanije	53
Grafikon 20: Konzumiranje alkohola	54
Grafikon 21: Konzumiranje psihoaktivnih supstanci	55
Grafikon 22: Kockanje	56

11. Prilozi

Prilog 1. Primjerak ankete

Socio-demografska pitanja

1. Spol

- Muško
- Žensko
- Ne želim da odgovorim

2. Dob

- 15-18
- 19-24
- 25-30

2. Obrazovanje

- Osnovna škola
- Srednja škola
- Visoka/viša škola
- Magistar/doktor nauka

3. Mjesto stanovanja (naselje)

---

4. Da li ste zaposleni?

- Da
- Ne
- Na pola radnog vremena
- Obavljam povremene poslove (najam, uslužne djelatnosti)
- Studiram

Percepcija devijantnosti

5. Smatrate li da je društvena grupa mladih najviše sklona devijantnim ponašanjima?

- U potpunosti se ne slažem
- Ne slažem se
- Niti se slažem niti se ne slažem
- Slažem se
- U potpunosti se slažem

6. Koji vidovi devijantnih ponašanja mladih su najčešće prisutni?

- Sklonost ka skitnji
- Konzumiranje alkohola
- Konzumiranje psihoaktivnih supstanci
- Bježanje od kuće
- Bježanje iz škole/fakulteta
- Sklonost ka kockanju
- Maltretiranje slabijeg
- Ostalo_____

7. Smatrate li da mladi koji prekomjerno kockaju, konzumiraju alkohol i psihoaktivne supstance često čine krivična i nezakonita djela kako bi finansirali takve aktivnosti?

- U potpunosti se ne slažem
- Ne slažem se
- Niti se slažem niti se ne slažem
- Slažem se
- U potpunosti se slažem

8. Po Vašem mišljenju, šta najviše utiče na pojavu devijantnih ponašanja?

- Porođične prilike
- Nemogućnost pronalaska posla
- Novi životni stilovi
- Loši životni uslovi
- Neprilagođenost
- Masovni mediji
- Nestabilna kratkoročna nezaposlenost
- Ostalo_____

9. Smatrate li da nezaposlenost i nestabilna, kratkoročna zaposlenost utiču na pojavu devijantnog ponašanja?

- U potpunosti se ne slažem
- Ne slažem se
- Niti se slažem niti se ne slažem
- Slažem se
- U potpunosti se slažem

10. Smatrate li da nezaposlene mlade osobe češće kockaju, konzumiraju alkohol i psihoaktivne supstance?

- U potpunosti se ne slažem
- Ne slažem se
- Niti se slažem niti se ne slažem
- Slažem se
- U potpunosti se slažem

11. Smatrate li da se mladi zbog loših životnih uslova okreću devijantnim ponašanjima?

- U potpunosti se ne slažem
- Ne slažem se
- Niti se slažem niti se ne slažem
- Slažem se
- U potpunosti se slažem

12. Da li mislite da društvo preduzima sve potrebne mjere za spriječavanje devijantnih ponašanja?

- Preduzima sve potrebne mjere
- Preduzima neke mjere, ali to nije dovoljno
- Ne preduzima nikakve mjere
- Ne znam

13. Smatrate li da je Kanton Sarajevo postao rizično mjesto za odrastanje mladih?

- U potpunosti se ne slažem
- Ne slažem se
- Niti se slažem niti se ne slažem
- Slažem se
- U potpunosti se slažem

Osobna iskustva u vezi s devijantnosti

14. Da li se družite s osobama koja je sklona devijantnom ponašanju?

- Da
- Ne
- Ne želim da odgovorim na ovo pitanje

15. Kako biste se odnosili prema kolegi/ci koji/a je sklon/a devijantnom ponašanju?

- Družio/la bi se s njim/njom kao i s ostalima
- Družio/la bi se s njim/njom samo kad moram
- Ne bi se družio/la s njim/njom nikako
- Družio/la bi se s njim/njom iz straha
- Družio/la bi se s njim/njom zbog pritiska vršnjaka

16. Koliko je pojava narkomanije prisutna u vašem okruženju?

- Vrlo često
- Često
- Rijetko
- Nikako
- Ne znam

17. Da li konzumirate alkohol?

- Da
- Ne
- Ponekad
- Ne želim da odgovorim na ovo pitanje

18. Da li konzumirate psihoaktivne supstance?

- Da
- Ne
- Ponekad
- Ne želim da odgovorim na ovo pitanje

19. Da li kockate? (uključuje klađenje, igranje binga, lutrije i slično)

- Da
- Ne
- Ponekad
- Ne želim da odgovorim na ovo pitanje

Posveta

Završni rad posvećujem mojim roditeljima Safeti i Arminu, sestri Merimi, daidži Rešadu i dainici Ramizi koji su mi bili ogromna podrška i oslonac tokom cijelog školovanja. Hvala vam za svaku riječ podrške. Hvala što ste vjerovali u mene i pomagali mi sve ove godine jer bez vas ne bih uspjela.

UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA

Obrazac AR

Stranica 71 od 75

IZJAVA o autentičnosti radova

Naziv odsjeka i/ili katedre: Sociologija
Predmet: Izjava o autentičnosti rada

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Medina Bešlagić
Naslov rada: Mladi u društvu rizika i devijantnost u Kantonu Sarajevo
Vrsta rada: Završni magistarski rad
Broj stranica: 71

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis

_____

_____